

Famla i blindo -

En c-uppsats om professionellas arbete med barn med funktionsnedsättning som utsätts för övergrepp

Av Hanna Konnéus
Emma Ståhl

Vt-11 Socialhögskolan vid Lunds universitet

Handledare: Maria Bangura Arvidsson

Abstract

The aim of the study was to highlight the situation of children with disabilities. Previous research shows that these children are more vulnerable to different types of abuse than other children. Several studies show, due to the large number of unreported cases, that society is ill-equipped to detect cases of abuse against children with disabilities. The purpose of this study was also to examine how social services are working with this group. We conducted six interviews with seven respondents who are employees of Individual and Family Care from four municipalities in southern Sweden. Respondents took part in a typical case vignette at the interview sessions, about a boy diagnosed with ADHD and mild mental retardation that worries staff on short-term stay. The empirical data was analyzed based on theory of discretion and accounts. It was found that respondents had differed in their use of discretion, used accounts in varying degrees and had different explanations for these children's invisibility. All participants were shown to have consistently little experience of the problem, but nevertheless showed good initiative and imagination in meeting with the children. Our study confirms that the group is invisible and that there is a large quantity a large hidden statistics. It is worrying and we hope that more studies will take up where our study ends. There is a great need for further discussion to address these children's difficult and vulnerable situation.

Key words: children with disabilities, abuse, discretion, social welfare service.

Nyckelord: barn med funktionsnedsättning, övergrepp, handlingsutrymme, socialtjänst.

Förord

Det är minsann inte lätt att skriva en c- uppsats, det ska gudarna veta! Tillslut rodde vi i land och nu vill vi tacka följande för hjälp på traven:

- Karl XII för att du fick oss svenskar att inse vilken gåva kaffe är
- Ilias Café för ditt digra utbud av sötsaker som kommer väl till pass när blodsockernivån är som allra lägst och irritationen som högst
- Onsdagsklubben för alla luncher och stunder av total urspårning
- Mark Zuckerberg för ditt tidsödande och geniala sociala nätverk

Skämt åsido. De som vi vill rikta vårt innerliga tack till är förstås våra respondenter för att ni vi ville ta er tid för vår studie och dela med er av era tankar. För detta är vi oerhört tacksamma! Tack även till vår handledare Maria Bangura Arvidsson som generöst bistått med sin tid och givit oss kloka råd längs vägen. Tack ska även riktas till Therese Ekman som agerade pilot på vår vinjett, Inger Björkman Konnéus och Michael Ståhl för värdefull korrekturläsning.

Lund 2011-05-23

Hanna Konnéus och Emma Ståhl

Innehållsförteckning

1. Problemformulering	4
Syfte.....	4
Frågeställning.....	5
Avgränsning.....	5
2. Bakgrund och tidigare forskning	6
Definitioner.....	6
<i>Övergripping och barnmisshandel</i>	6
<i>Barn</i>	6
<i>Funktionsnedsättning</i>	7
Att utreda när barn far illa.....	7
<i>Barnperspektiv i lagstiftningen</i>	8
<i>Delaktighet och BBIC</i>	9
Tidigare forskning.....	10
<i>Övergripping mot barn med funktionsnedsättningar</i>	11
<i>Bakgrundsfaktorer</i>	12
<i>Professionellas arbete</i>	14
3. Teori	17
Val av teoretiska perspektiv.....	17
<i>Handlingsutrymme</i>	17
<i>Accounts- att förstå professionellas resonemang och rättfärdigande</i>	19
4. Metod	21
Metodologiska överväganden.....	21
<i>Kunskapsorientering</i>	23
<i>Urval</i>	23
<i>Tillvägagångssätt</i>	24
<i>Tillförlitlighet, trovärdighet och generaliserbarhet</i>	25
5. Analys	28
Analysens disposition.....	28
Varför? Därför!.....	28
<i>Erfarenhet</i>	28
<i>Kommunikation som hinder</i>	30
<i>Barn + funktionsnedsättning = påfrestande?</i>	31

<i>Saknas: anmälningar</i>	32
Handlingsutrymme, egenansvar och självinsikt.....	34
<i>Vem bär ansvaret?</i>	34
<i>Kunskap är makt</i>	37
<i>Över alla hinder</i>	38
6 Sammanfattande diskussion	40
7 Referenser	42
<i>Bilaga 1</i>	44
<i>Bilaga 2</i>	45
<i>Bilaga 3</i>	46

1. Problemformulering

Barn med funktionsnedsättning är en utsatt grupp i samhället (Hoem Kvam, 2000, Howe, 2006, Janson, Långberg & Svensson, 2007, Oosterhorn & Kendrick 2001, Socialstyrelsen, 2010, Sullivan & Knutsson, 2000, Westcott & Jones 1999). Gruppen utsätts i högre grad än andra för mångsidiga övergrepp och förövarna är med största sannolikhet någon som barnet känner väl. Inte alltför sällan står barnet i beroendeställning till den som begår övergreppen (Sullivan & Knutson, 2000). Samtidigt framställer forskarna vårt samhälle som dåligt rustat för att stödja dessa barn. Så väl hälso- och sjukvården, skola- och barnomsorgen och socialtjänsten beskrivs ha brister i kunskap och erfarenhet. Mörkertalet befaras vara stort och barnen beskrivs som osynliga i dagens samhälle (Cooke & Standen, 2002, Hoem Kvam, 2000, Oosterhoorn & Kendrick, 2001, Smith, 2010, Sullivan & Knutson, 1998, 2000).

I Sverige riktas det kritik mot landets socialtjänster gällande kunskapen om att utreda barn med funktionsnedsättning som befaras fara illa (Länsstyrelsen, 2007). Att utreda barn med särskilda behov kan vara en utmaning som sätter kompetensen hos professionella på prov, dessutom kan mötet med dessa barn väcka en osäkerhet då det inte finns några utarbetade rutiner för hur barnet bäst bemöts. Frågor som hur barnet signaler ska tolkas vid kommunikationsbegränsningar samt vad som är symtom på funktionsnedsättningen och vad som är tecken på övergrepp uppfattas som problematiskt (Hoem Kvam, 2000). Dessutom får barn med funktionsnedsättning inte lika stort utrymme för att uttrycka sin åsikt i utredningar som andra barn (Länsstyrelsen, 2007). Detta reste frågor om vilken erfarenhet socialtjänsten har av denna problematik och vi vill ägna vår uppsats åt att studera arbetet som bedrivs. Hur reflekterar de kring problematiken? Vad gör de i sitt arbete och hur utnyttjar de sitt handlingsutrymme? Vår önskan är att få svar på dessa frågor och få en större förståelse för dessa barns utsatta situation och vad deras eventuella osynlighet inom socialtjänsten kan bero på.

Syfte

Mot bakgrund av ovanstående är syftet med studien att undersöka hur de verksamma inom

socialtjänstens Individ – och familjeomsorg ser på barn med funktionsnedsättning och studera respondenternas tillvägagångssätt i utredningar samt hur de nyttjar sitt handlingsutrymme.

Frågeställning

Våra frågeställningar är följande:

- Vilka förklaringar ger respondenterna till varför barn med funktionsnedsättning som befaras fara illa beskrivs som osynliga inom socialtjänsten?
- Hur nyttjar de sitt handlingsutrymme i arbetet med barn med funktionsnedsättning som misstänkas fara illa?

Avgränsning

Vår uppsats intar de professionellas perspektiv på problematiken. Frågeställningen besvaras utifrån deras uppfattning och uppsatsen ämnar inte att studera ämnet utifrån övriga inblandades, såsom barnet, familjen eller samverkanspartners synvinklar.

2. Bakgrund och tidigare forskning

Definitioner

Övergrepp och barnmisshandel

Kommittén mot barnmisshandel, som arbetade på uppdrag av regeringen, definierade år 2001 barnmisshandel som: ”När en vuxen person utsätter ett barn för fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, kränkningar eller försummar att tillgodose barnets grundläggande behov” (Socialdepartementet, 2001). Definitionen utgår från barnet och gör gällande att det inte föreligger någon skillnad på aktivt eller passivt våld, inte heller bör man skilja på avsiktligt eller oavsiktligt våld (Socialdepartementet, 2001). Regeringens utredare anser således att övergrepp kan vara av fysisk natur avseende sparkar, slag, knuffar eller att barnet sätts i vanmakt. Likafullt kan övergreppen vara av psykisk art i form av nedvärderande kommentarer, orimligt hårda bestraffningar eller utfrysning. Närliggande till det senare är kränkningar definierade som nedvärderande ord om barnets utseende, språk eller att påtala att barnet är odugligt. Vidare ses sexuella övergrepp som alla handlingar av sexuell art som vuxna utsätter barn för. Fysisk försummelse är enligt SOU 2001:72 när vuxna underlåter barnet läkarkontakt eller tandvård, kläder efter väderlek eller på annat sätt brister i omsorgen. Vad gäller psykisk försummelse inbegriper detta att en vuxen under en lång tid äventyrar barnets hälsa eller utveckling genom att barnets behov av uppfostran, tillhörighet eller stimulans inte tillgodoses.

Att ha ett brett utgångsläge då det gäller definitionen av övergrepp och inkludera även passivt våld är speciellt betydelsefullt då det gäller barn med funktionsnedsättning med tanke på den mycket sårbara position som dessa grupper befinner sig i (Brottsförebyggande rådet, 2007).

Barn

I FN:s konvention om barns rättigheter (FN, 1989) står att läsa:

Med barn avses alla människor under 18 år (UD, 2006).

Funktionsnedsättning

Genom åren har samhället använt olika begrepp för människor med funktionsnedsättning, begrepp såsom; idioter, sinnesslöa, utvecklingsstörda och en av de senaste i raden; handikappade. År 2007 beslutade Terminologirådet att avråda professionella från att använda termen *handikapp* (Socialstyrelsen, 2010a). De fastslog även att funktionshinder inte är en lämplig synonym till funktionsnedsättning utan utgör en egen term med innebörden ”*begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen*” (Socialstyrelsen, 2010a). Således blev det tydligt att med funktionsnedsättning åsyftas nedsättning av funktioner hos en person, medan funktionshinder är ett miljörelaterat hinder som förhindrar, försvårar eller begränsar tillgängligheten för en person med funktionsnedsättning. Terminologin tydliggör att ett funktionsnedsättning inte är något tillstånd eller något ”man har” utan ett något som uppstår i förhållande till miljön (Socialdepartementet, 2008).

Världshälsoorganisationen WHO har tagit fram en klassifikation för barn och ungdomar med funktionsnedsättningar, Disability and Health - Children and Youth Version (ICF-CY) som antogs år 2007. Socialstyrelsen har i sin tur omarbetat denna till en svensk version; *Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa: barn och ungdomsversion*. ICF-CY har till syfte att ge en mer detaljerad beskrivning av funktionsnedsättningar hos barn och ungdomar upp till 17 år (Socialstyrelsen, 2010a). ICF-CY är en biopsykosocial modell, vilken möjliggör en helhetssyn på personer med funktionsnedsättning. Klassifikationen gör gällande att det är av yttersta vikt att se barnet funktionstillstånd i ett större sammanhang, där faktorer så som miljö och delaktighet och spelar en lika viktig roll som det personella. Särskilt relevant när det gäller barn är att beakta faktumet att barnet alltid befinner sig i en utsatt beroendeställning till vuxna och att negativa faktorer i miljön inverkar mer på ett barn än på en vuxen med funktionsnedsättning.

Att utreda när barn far illa

Barnavårdsutredningar är benämningen på alla utredningar som görs då barn misstänks fara illa och termen används likväl för ansökningar om bistånd från familjen själv som för anmälningar från utomstående (Fridh & Norman, 2008). Skyldigheten att påbörja en utredning finns reglerat i Socialtjänstlagen 11:1 Paragrafen gör gällandet att:11:1 SOL: *Socialnämnden skall utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan eller på*

annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Vad som har kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendets avgörande skall tillvaratas på ett betryggande sätt. (Norström & Thunved, 2010)

En annan paragraf av vikt för barnvårdsutredningar är:

11:2 SOL Vid en utredning om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs.

Utredningen skall bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den skall inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet. Utredningen skall bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader. Finns det särskilda skäl får socialnämnden besluta att förlänga utredningen för viss tid.

Den som berörs av en sådan utredning skall underrättas om att en utredning inleds (Norström & Thunved, 2010)

Således finns det i utredningar som rör barn en speciell befogenhet för utredare att inhämta information utan att vårdnadshavarna samtycker till detta. Angående rättigheten att kontakta utomstående skriver Fridh och Norman (2008) att innan varje kontakt som utredaren tar ska det noga övervägas om tillräcklig information är inhämtad och om så är fallet finns det inte stöd i lagen för fortsatt kontaktagande.

Barnperspektiv i lagstiftningen

I socialtjänstlagen finner man sedan den 1 januari 1998 en bestämmelse om beaktande av barnets bästa, motsvarande artikel 3 i Barnkonventionen: 2:1 SOL: *När en åtgärd rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver* (Norström & Thunved, 2010). Barnkonventionens intåg i dels Socialtjänstlagen och dels LVU (Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga) hade som syfte att stärka barnets position i utredningsarbetet menar Socialstyrelsen (2006). Införandet av Barnkonventionen sände en tydlig signal till landets socialtjänster; barn ska inte betraktas som ett passivt objekt eller bihang till sina föräldrar skriver Andersson (2002). Istället betonas vikten av att betrakta varje barn som en unik individ med unika behov och uppfattningar och att dessa mycket väl kan vara inkongruenta med vuxenvärldens (Socialstyrelsen, 2006).

En starkt bidragande orsak till införandet av *barnets bästa* i lagtexten var den skarpa kritik som riktats mot socialtjänstens utredningsarbete skriver Friis (2003). Enligt Friis kretsade mycket av kritiken kring att socialtjänstens handläggning av ärenden i alltför stor utsträckning tog de vuxnas perspektiv. Brister fanns även i saklighet och opartiskhet skriver Hessle, Stenström, Sundell och Wåhlander (1996) som även pekar ut den undermåliga dokumentationen som en av grunderna till kritiken.

Vidare finns barnets rätt att komma till tals i enlighet med Barnkonventionens artikel 12 reglerat i lagstiftningen: 3:5 SOL: *När en åtgärd rör ett barn skall barnet få relevant information och hans eller hennes inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad* (Norström & Thunved, 2010).

Den senaste förstärkningen av barnperspektivet inom sociallagstiftningen skedde vid årsskiftet 2011 då även LSS (Lagen om särskilt stöd och service till vissa funktionshindrade) fick ett tydligare fokus på att tillgodose barn och ungas behov. I SOU 2008:77 skriver utredarna att tillägget om att hänsyn ska tas till barnets bästa vid utredningar om insatser enligt LSS är relevant för att undvika förvirring då bestämmelserna redan finns i SOL. Tidigare utformning indikerade på att det inte var viktigt att ta hänsyn till barnets bästa vid utredningar enligt LSS menar utredarna.

Delaktighet och BBIC

Som ovan beskrivet är barnkonventionens artikel 12 ett uttryck för hur viktigt det är med barns delaktighet i utredningsarbetet (Socialstyrelsen, 2006). I viss mån finns det samtidigt en inneboende motsättning i beaktandet av barns bästa och barns delaktighet skriver Rasmusson, Hyvönen och Mellberg (2004). Rasmusson et al belyser problematiken när de skriver att likväl som barn ska ses som kompetenta subjekt är det viktigt att beakta att barn inte alltid har all kunskap som krävs för att veta sitt eget bästa.

Socialstyrelsen (2006) skriver att det inte enbart är med hänseende till lagtexten det är av vikt att barnet kommer till tals och är delaktigt i utredningsarbetet, det är även ett påstående som har vetenskaplig bärighet. För att utredningen ska mynna ut i goda interventioner är det viktigt att både föräldrar och barns delaktighet garanteras. Rasmusson et al (2004) skriver att i försök till ökad delaktighet för barn i utredningsarbete påbörjade Socialstyrelsen 1999 ett

arbete med implementering av den brittiska modellen ICS (The Integrated Children's System) inom svensk socialtjänst. Författarna skriver att utredningsmetoden i svensk tappning fick heta BBIC (Barns behov i centrum) och den huvudsakliga målsättningen med arbetet syftade till att strukturera upp arbete och insatser. Detta för att skapa ett rättsäkert arbete med barn och unga där det tydligt framgår vilka skyldigheter som åligger socialtjänsten. BBIC bygger dels på teorier om utvecklingsökologi som enligt Andersson (2002) bäst förstås som den interaktion som sker mellan barnet och den omgivande miljön på olika plan. BBIC har även hämtat stöd i anknytningsteori och tillämpande av risk- och sårbarhetsteorier skriver Rasmusson et al (2004).

Tidigare forskning

I följande avsnitt presenteras delar av den aktuella forskning som finns inom området barn med funktionsnedsättning som far illa och professionellas arbete med denna grupp. I första delen går det att läsa om övergrepp mot barn med funktionsnedsättning, vilka former av övergrepp det handlar om, vilka funktionsnedsättningar som är vanligast förekommande i frågor om övergrepp, hur stor den ökade risken är och vem förövaren kan vara. I andra delen redogörs för vad det finns för riskfaktorer och bakomliggande orsaker till att vuxna människor utsätter barn för övergrepp. I det allra sista och tredje stycket presenteras de professionellas arbete med denna grupp; deras tankar, brister och upplevda svårigheter i bland annat kunskap, samverkan och kommunikation.

Sverige anses internationellt vara ledande både när det gäller att arbeta med barns rätt och i arbetet mot barnmisshandel (Jansson et al, 2007). Dock har vi i vårt uppsatsskrivande funnit betydande svårigheter att hitta svensk aktuell forskning om barn med funktionsnedsättning som far illa. Det vi främst har fått använda oss utav är två kartläggningar utförda av Staffan Janson, barnläkare och docent vid Karlstad Universitet. Utöver dessa två kartläggningar hänvisar vi även i texten till Socialstyrelsen skrift om barn som utsätts för fysiska övergrepp (2010), en sammanfattande text med blandad forskning. Socialstyrelsen skrift har dock endast använts för att bekräfta resultat från de studier som omnämns i avsnitten nedanför. Större delen av texten hänvisar till internationell forskning inom området. Studier genomförda och publicerade i andra länder, så som; USA, Storbritannien och Norge. Vi ber er läsare att beakta

när ni läser denna text, att synen på barnmisshandel och övergrepp mot barn skiljer sig dels mellan dessa länder, dels mellan Sverige och övriga världen. I Sverige är barnaga förbjudet sedan år 1979, och var då första landet i världen att förbjuda barnaga (Janson et al. 2007) medan det i andra länder än idag ses som en del av barnuppfostran, bland annat i USA och Storbritannien. Utan att gå in djupare på definitionsskillnader, kulturella och juridiska skillnader, så innebär detta t.ex. skillnader i gränsdragning mellan vad som är tillåten aga och vad som anses vara barnmisshandel.

Övergrepp mot barn med funktionsnedsättning

Barn med funktionsnedsättning är en extra sårbar och utsatt grupp i samhället. En grupp som behöver vuxnas stöd och skydd men som istället har visat sig löpa en mycket större risk att utsättas för övergrepp i jämförelse med barn utan funktionsnedsättning enligt samlad forskning (Hoem Kvam, 2000, Howe, 2006, Janson, Långberg & Svensson, 2007, Oosterhorn & Kendrick, 2001, Socialstyrelsen, 2010, Sullivan & Knutsson, 2000, Westcott & Jones, 1999). Janson et al. (2007) har i en nationell kartläggning om våld mot barn i Sverige presenterat att barn med funktionsnedsättning löper dubbel så stor risk att bli slagna i det egna hemmet jämfört med barn utan funktionsnedsättningar. Kartläggningen omfattade totalt 3 340 barn och unga vuxna och föräldrar till 1 609 barn som fick besvara på enkäter gällande erfarenhet och attityder mot aga som en del av barnuppfostran, kroppslig bestraffning och mobbning. Sullivan och Knutson (2000) anger från sin epidemiologiska studie med vars subjekt innefattade 50 278 barn i staterna Omaha och Nebraska, att risken är 3,4 gånger så hög för dessa barn att utsättas för övergrepp. Janson et al (2007) konstaterar dessutom att barn med funktionsnedsättning i högre grad upplever att vuxna slår varandra i hemmet än barn utan funktionsnedsättning. Barn med funktionsnedsättning är även den grupp med högst riskfaktor för att utsättas för våld och mobbning i skolan visar Jansson (2001).

Barn med någon form av beteendestörning är den mest utsatta gruppen för alla former av övergrepp (Janson et al. 2007, Sullivan & Knutson, 2000). Utsatta grupper är barn med funktionsnedsättningar så som; utvecklingsstörning, inlärningssvårigheter, hälsorelaterade funktionsnedsättningar, språk- och tal svårigheter, rörelsehinder, hörselskada, synskada och autism (Sullivan & Knutson, 1998, 2000).

Vilka former av övergrepp som barn med funktionsnedsättning utsätts för varierar men

Sullivan och Knutson (2000) kan konstatera att försummelse är den vanligaste formen för såväl barn med funktionsnedsättning som utan. Vanligast förekommande är därefter fysiska övergrepp, emotionella övergrepp och sexuella övergrepp. Barn med funktionsnedsättning utsätts för betydligt mer mångsidiga övergrepp (kombination av flera former av övergrepp) än icke funktionsnedsatta offer. Kombinationer av olika former av övergrepp kan ske vid enstaka tillfälle eller upprepas åtskilliga gånger tillägger Sullivan och Knutson. Extra allvarligt är att just barn med funktionsnedsättning löper större risk än andra barn att utsättas för övergrepp upprepade gånger.

Förövarna tillhör med stor sannolikhet den närmsta familjen (Sullivan & Knutson, 1998, 2000). I Sullivan och Knutsons studie från år 1998 insamlades totalt 128 176 stycken olika journaler och register om rapporterade fall av barnmisshandel. Av dessa 128 176 journaler var sammanlagt 3001 rapporter om misshandel och övergrepp mot barn med funktionsnedsättning. Forskarna kunde påvisa att 98,9% av dessa barn, hade blivit försummade och misshandlade av någon i sin närmsta familj, dvs. av föräldrar eller syskon. Mindre än 1% var förövare utom familjen, sådana förövare var fosterföräldrar, omsorgsgivare, anställda på boende och institutioner osv. Studien kunde även påvisa liknande statistik i frågor rörande fysiska - och sexuella övergrepp mot barn med funktionsnedsättning.

Bakgrundsfaktorer

Det finns flera orsaker och bakgrundsfaktorer till varför barn utsätts för övergrepp. Jansson, et al (2007), Jansson (2001) och Sullivan och Knutson (2000) påvisar alla ett samband mellan svag familjeekonomi och övergrepp mot barn. Sullivan och Knutson (2000) konstaterar bland annat att ökad ekonomisk stress är kopplat till mer mångsidiga former av övergrepp. Jansson et al. (2007) menar att alkoholmissbruk är vanligare inom låginkomsttagare vilket i sig har ett starkt samband med kroppslig bestraffning. I höginkomstområden, där många andra riskfaktorer saknas, är alkoholanvändning och påverkade föräldrar en stark oberoende riskfaktor för barn boende i dessa områden. . Utöver detta går det påvisa att utlandsfödda barn agas mer än svenskfödda barn, de blir även oftare och mer allvarligt slagna skriver Jansson et al. (2007). Orsaken till den förhöjda riskfaktorn för utlandsfödda barn beror snarare på marginalisering än kulturskillnader resonerar författarna. De menar att födelselandet på sikt inte faller avgörandet för vilka uppfostringsmetoder som används, utan istället handlar det om boendesituation, inkomstnivå och familjers förmåga och möjligheter att etablera sig i

samhället. Janson et al. (2007) poängterar vikten av information och stöd till de vårdnadshavare som nyss emigrerat och som ännu inte har lyckats att integrera sig i det svenska samhället. Detsamma bör gälla för svenskfödda föräldrar med svag anknytning till samhälle och arbetsliv fortsätter författarna. Föräldrar som själva har utsatts för övergrepp, försummelse eller har olösta anknytningsproblem som barn tenderar att i högre grad utsätta sina egna barn för liknande trauman (Howe, 2006). Jansson et al. (2007) bekräftar Howes konstaterande och skriver att föräldrar som själva upplevt våld ställer sig mer positiva till barnaga och är mer benägna till att använda våld mot sina barn i jämförelse med andra föräldrar. Dock är den i särklass största riskfaktorn för barn, skriver författarna, är i hem där våld förekommer mellan vuxna. Det är sex gånger så hög risk för barn att utsättas för övergrepp i hem där våld förekommer mellan de vuxna jämfört med familjer utan föräldravåld. Våld mellan vuxna i hemmet förekommer betydligt oftare i hem där de biologiska föräldrarna inte lever tillsammans (Janson et al. 2007.). En annan viktig bakgrundsfaktor är barnens ålder. Jansson et al. (2007) hävdar i sin kartläggning att barn i Sverige under sex år är mer utsatta för våld jämfört med andra barn. Sullivan och Knutson (2000) har i sin studie dock kommit fram till att de allra flesta barn med funktionsnedsättning i USA som utsätts för övergrepp är i åldrarna noll till nio. Signifikant många fler barn blir misshandlade och vanvårdade för första gången i åldern sex till nio .

Det finns hypoteser om att barn med funktionsnedsättning innebär en större stress för föräldrar (Howe, 2006). Stressen i sin tur kan reducera föräldrarnas känslighet och emotionella tillgänglighet mot barnet och i vissa fall till och med aktivera tidigare olösta anknytningsproblem hos föräldern, vilket kan leda till att barn med funktionsnedsättning får en desorganiserad anknytning till sina föräldrar. Barn och vuxna med desorganiserad anknytning har en mindre kontroll och möjlighet att utveckla fungerande strategier för att kunna skapa framtida goda relationer till andra människor. Desorganiserade barn löper även större risk för att utveckla beteendestörningar, psykopatologi och få sämre utbildningsresultat.

Socialstyrelsen (2010), Janson et al. (2007) bekräftar Howes resonemang och pekar även de på att barnets funktionsnedsättning kan vara påfrestande och provocerande för föräldrarna. Socialstyrelsen (2010) skriver att föräldrar med bristande kontakt till sina barn har svårt att se det avvikande beteendet som en del av funktionsnedsättningen och att stressade föräldrar kan föregå sig själva. I Jansons et al. (2007) går det påvisa ett starkt samband mellan stress och trötthet med att föräldern huggit tag i och ruskat om barnet, men däremot inte i samband med

att barnet blivit slaget. I elevenkäten framgick däremot motsatt bild, i elevernas svar fanns det ett mycket starkt samband mellan förekomsten av slag och trötthet/stress eller ledsenhet hos föräldern. Sullivan & Knutson (2000) konstaterar att barn som försummas eller utsätts för andra former av övergrepp upplever i högre grad andra familjära stressfaktorer så som; isolering av familjen, sjukdom hos föräldrar eller syskon, andra funktionsnedsättningar inom familjen, eller förlust av familjemedlem. De misshandlade barnen exponeras mer för sådana stressfulla episoder i livet, främst i förskole- och lågstadieålder.

Professionellas arbete

Samhället har blivit allt mer medveten om sårbarheten och utsattheten hos barn med funktionsnedsättning på senare tid, dock är vägen fortfarande lång att gå inom de flesta professioner när det kommer till att utveckla goda arbetsmetoder och bemöta dessa barn. Forskning och studier runt om i världen pekar på flera brister i arbetet med barn med funktionsnedsättning som misstänks fara illa (Cooke & Standen, 2002, Hoem Kvam, 2000, Oosterhoorn & Kendrick, 2001, Smith, 2010, Sullivan & Knutson, 1998, Sullivan & Knutson, 2000). Så väl Sullivan och Knutson (1998), Cooke och Standen (2002) och Sullivan och Knutson (2000) konstaterar att bristerna i mångt och mycket beror på okunskap och osäkerhet hos de professionella. Få yrkesverksamma inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och skola känner att de vet hur de ska agera i situationer där barn med funktionsnedsättning befaras fara illa. Oosterhoorn och Kendrick (2001) undersöker i sin studie personal på boende för barn med funktionsnedsättning och deras syn och användandet av olika kommunikationssystem. Studien bestod av intervjuer med 20 respondenter från åtta olika verksamheter i Skottland. Personalen visade sig ha en hög medvetenhet om övergrepp på barn med funktionsnedsättning och hade till en viss del träning inom området, men alla respondenter uttryckte ett fortgående behov av träning och ökad kunskap. De största svårigheterna de upplevde med barnen, var barnens oförmåga att förstå abstrakta företeelser och vad övergrepp egentligen innebär, vilket i sin tur medför svårigheter i att kunna kommunicera till personalen om frågan. Det fanns en uttryckt oro för att sådana svårigheter kan leda till att personalen måste tolka vad barnen säger alternativt inte säger och risken är att personalen lägger ord i barnens mun. Personalen ansåg dessutom att upptäckten av övergrepp troligen skulle komma från fysiska tecken så som blåmärken och dylikt än att barnen själva skulle berätta om det.

Hoem Kvam (2000) skickade i sin studie ut enkäter till Norges alla pediatrika sjukhus, vars anställda fick svara på frågor om sina erfarenheter av att läkarundersöka barn med funktionsnedsättning som misstänks ha utsatts för sexuella övergrepp. Hoem Kvam kan även hon, utifrån sin studie, konstatera att bristen på upptäckande av övergrepp delvis beror på svårigheter att förstå barnens verbala kommunikation. Dock poängterar Hoem Kvam att alla barn, med eller utan funktionsnedsättning, ger icke-verbala signaler vid övergrepp så som: aptitförlust, sömnproblem, mardrömmar, ilska, apati eller introvert beteende. Men när sådana tecken uppkommer, så sammanlänkar omsorgsgivare oftast dessa symtom till mobbning, felmedicinering, rädsla för inläggning på sjukhus osv. Det finns många myter om personer med funktionsnedsättning i dagens samhälle skriver Hoem Kvam. Myter som t.ex. att ingen skulle vilja skada barn med funktionsnedsättning eller att ingen skulle finna dem attraktiva och än mindre vilja förgräpa sig på dem. Detta hindrar upptäckten av pågående övergrepp menar Hoem Kvam.

Sullivan och Knutsson (1998) konstaterar att socialarbetare på CPS (Child Protective Service) sällan har någon utbildning eller expertis inom området funktionsnedsättningar och diagnoser. Dessutom hävdar Sullivan och Knutsson att socialarbetare analyserar sambandet mellan funktionsnedsättning och övergrepp baserat på egna åsikter. Cooke och Standen (2002) kommer i sin studie fram till oroväckande resultat när de konstaterar att socialbyråerna är mindre benägna att registrera barn med funktionsnedsättning som far illa i barnskyddsregistret i jämförelse med friska barn. Studien omfattar enkäter besvarade av 73 kommittéer inom barnavården i Storbritannien. Det genomfördes dessutom ett antal semistrukturerade intervjuer med socialarbetare som var ansvariga för åtta av de misshandlade barnen med funktionsnedsättningar. Då barnen inte registreras är det en större risk att de inte får det stöd och hjälp de behöver menar författarna. Studien visar en trend i att barn med funktionsnedsättning får färre interventioner än andra barn. De intervjuade socialarbetarna uttryckte att barn med funktionsnedsättning inte har lika möjligheter till service och stöd i jämförelse med andra barn. Socialarbetarna upplevde att det fanns en tendens till "att inte se" övergrepp mot barn med funktionsnedsättning och orsakerna till detta var flera: brist på kunskap och stöd, fallens komplexitet och resurs- och tidskostnader. Cooke och Standen skriver att det även finns en större empati för föräldrar alternativt fosterföräldrar. Socialarbetarna i studien indikerade att chansen för att övergrepp mot barn med funktionsnedsättning blir upptäckta, troligen inte sker förrän symtomen är rätt så stora. Hoem Kvam (2000) har kommit fram till liknande resultat och menar att omsorgspersonal inte

känner igen sexuella övergrepp mot barn med funktionsnedsättning förrän de är uppenbara. Cooke och Standen (2002) skriver att socialarbetare har en tendens att se funktionsnedsättningen först och riskerar på det viset att identifiera funktionsnedsättningen istället för övergreppet, till exempel kan blåmärken förklaras som ett resultat av klumpighet, sexuellt beteende kan associeras med inlärningssvårigheter osv. Socialstyrelsen (2010) bekräftar detta resonemang och menar även de att övergrepp mot barn med funktionsnedsättning är lättare att dölja på grund av funktionsnedsättningens symtom. Barn med funktionsnedsättning får oftare slutsatserna "osäker" eller "förmodligen kränkt" än andra barn, skriver Hoem Kvam (2000).

För att socialtjänsten ska kunna utreda och ge eventuell hjälp och stöd till dessa barn krävs det inte bara att socialarbetarna har färdigheter i att identifiera missförhållanden utan också att det inkommer anmälningar. Janson anser att barnomsorgen och hälso- och sjukvården har uppvisat stora svårigheter med att anmäla misstänkta fall av övergrepp och menar att personal inom områdena tar på sig bedömningar som ligger utanför deras ansvar och därför valt att inte anmäla enligt socialtjänstlagen. Även Oosterhoorn och Kendrick (2001) fick indikationer från sina respondenter att när de väl valde att agera så upplevde de en exkludering ifrån utredningsprocessen. De uttryckte en osäkerhet om vad som händer om de involverar en socialarbetare och att de inte hålls informerade.

Barn med funktionsnedsättning som misstänks fara illa är inte enbart en myndighets ansvar, utan för att komma tillrätta med problemet behövs samverkan. Oosterhoorn och Kendrick (2001), Cooke och Standen (2002) och Smith (2010) menar alla att det krävs ett ökat samarbete mellan den sociala sektorn, sjukvården och skolan för att kunna hjälpa barnen och motverka framtida övergrepp. Cooke och Standen (2002) och Smith (2010) anser att socialarbetare inom det sociala arbetet bör samverka mer än vad de gör idag. Personal specialiserade på funktionsnedsättningar skulle t.ex. kunna vara sammanlänkade med barnavårdsteamet eller att den sociala barnavården verkar inom ett funktionsnedsättningsteam. På många socialbyråer i Storbritannien har man börjat arbeta på liknande sätt och tack vare att socialarbetare byter team så har arbetserfarenheten och kunskapen om barnen ökat enligt Smith (2010).

3. Teori

Val av teoretiska perspektiv

Uppsatsen fokuserar på barn med funktionsnedsättning som misstänks fara illa och professionellas arbete med denna grupp. Vi ställer oss frågan varför denna grupp är osynlig i dagens socialtjänst och har valt att besvara frågan utifrån de professionellas perspektiv. Det är en komplex forskningsfråga med ett komplext svar som kräver en bred teoretisk ram. Vår ansats inbegriper dels handlingsutrymme samt teorier om accounts för att ge en holistisk syn och förståelse för problematiken och den insamlade empirin. Dessa teorier innefattar även professionellas kunskapsanvändning i praktiken. Med utgångspunkt i teorierna ämnar vi att ta respondenternas svar och resonemang till en djupare nivå och analysera deras tankegångar och tillvägagångssätt i arbetsprocessen.

Handlingsutrymme

Begreppet gräsrotsbyråkrati (street level bureaucracy) myntades av sociologen Michael Lipsky år 1980. Begreppet syftar till att beskriva tjänstemän inom offentlig sektor och deras arbetsvillkor. Hill (2007) skriver att andemeningen av Lipskys resonemang är att tjänstemän i sitt arbete ställs inför påfrestningar vilket leder till att de är nödgade att ta till grova kategoriseringar och stereotypa bedömningar i möten med sina klienter för att mäkta med. Vidare skriver Hill, att dessa stereotypa möten orsakar att socialarbetaren inte bara får lägre ställda förväntningar på klienterna utan även på sig själva. Lipsky beskriver tjänstemännens dilemman och menar att de anställda som i grund och botten vill hjälpa människor men fastnar i en korruperad värld av otillräckliga resurser och vaga politiska mål skriver Evans och Harris (2004). Liknande resonemang förs av Lundström och Sunesson (2006) som skriver om det sociala arbetets organisering, vilket enligt författarna utmärks dels av ett relativt stort handlingsutrymme för tjänstemännen samtidigt som de måste förhålla sig till politiska och juridiska ramar.

Såväl Svensson, Laanemets och Johnsson (2008) och Evans och Harris (2004) anser att handlingsutrymme i sig varken är bra eller dåligt utan är ett neutralt fenomen. Svensson m.fl. (2008) menar att handlingsutrymmet kan ses som summan av rutiner, bedömningar och ansvaret att fatta beslut. Handlingsutrymme ska inte heller ses som avsaknaden av regler utan det är möjligheten att agera mellan reglerna som är det utmärkande. Allmänhetens uppfattning

om det sociala arbetet påverkar handlingsutrymmet i vissa riktningar. Även debatten i media påverkar socialarbetaren; har ett fall med barn som far illa precis varit i ropet är det troligt att personal som arbetar med barnavårdsutredningar agerar på ett visst sätt. Handlingsutrymme är ett komplext fenomen menar Lipsky, vilket enligt Evans och Harris (2004) kan ses utifrån två perspektiv. I det ena perspektivet ses handlingsutrymme som nödvändigt och fundamentalt för gräsrotsbyråkraten. Lagarna och riktlinjerna måste tolkas vilket i sin tur leder till att det är tjänstemannen som skapar organisationens policy. Det andra perspektivet fungerar snarare tvärtom; där är det lagarna som utgör grunden för handlingsutrymmet. Detta medför att tjänstemannens makt begränsas och blir mindre flexibelt. Tjänstemän kan utnyttja sitt handlingsutrymme olika mycket och kan välja att tolka det olika. Detta var något som visade sig i en studie av Dunér och Nordström (2006). De studerade biståndsbedömares val av insatser inom äldreomsorgen i Sverige. Undersökningen utkristalliserade att biståndsbedömarna tenderade att anpassa sina beslut och val efter organisationen. Respondenterna var också benägna att bunta ihop de behovsökande till en stor gemensam grupp, snarare än att utnyttja sitt handlingsutrymme och göra individuella bedömningar. Biståndsbedömarnas handlande visar på att bestämmelser snarare finns till för att främja tjänstemännens arbete än att hjälpa de behovsökande (Dunér och Nordström, 2006, Hill 2007).

Swärd och Starrin (2006) menar att offentliga verksamheter styrs av ekonomiska, juridiska, politiska samt ideologiska incitament, vilka i sin tur påverkar maktrelationen mellan klient och professionell. Utmärkande för dessa verksamheter är även att tjänstemännen förväntas handla etiskt riktigt och använda sitt eget omdöme. Dessutom förväntas socialarbetarna kunna möta krav från både organisationen och förfrågningar från klienter. De är tvungna att utveckla strategier för att lösa sådana dilemman. Samtidigt, skriver Swärd och Starrin (2006), är maktbalansen ojämlik partnerna emellan beroende av att socialtjänsten är insynsskyddad och tjänstemännen kan därför utöva osynlig makt. Klienterna vet sällan sina rättigheter och har svårt att ställa krav. De professionella har ett övertag i och med sin utbildning och expertis, vilket ger dem rätten att ”veta bäst”. Detta är ett uttryck för micromakt enligt den franske sociologen Jacques Donzelot (Swärd och Starrin, 2006). Sammankopplat med detta är även sortering- och normalingseringsmakt myntat av Michel Foucault. Vid en sådan maktutövning kategoriserar tjänstemännen klienterna utifrån sina egna värderingar, kunskaper, gällande praxis och syn på sanning (Swärd och Starrin, 2006).

Accounts- att förstå professionellas resonemang och rättfärdigande

Något som också kan sägas härröra till handlingsutrymme är Scott och Lymans accountteori. År 1968 myntade de begreppet accounts vilket Egard (2011) översätter till ”förklarande redovisning” eller ”redovisande förklaring”. Författaren beskriver begreppet som ett sätt för människor att ursäkta eller rättfärdiga ett handlande som anses kunna vara upprörande, olämpligt eller vara normbrytande. Lyman och Scott (1968) menar att det finns två huvudsakliga varianter av accounts; Ursäktande (excuses) och rättfärdigande (justifications). Den senare är då vi människor tillskriver oss ansvar för en tveksam handling men tar det inte fullt ut, vi anser det vill säga att handlingen inte var felaktig. Lyman och Scott exemplifierar detta med soldaten som erkänner sig ha dödat en annan människa men rättfärdigar handlingen med att säga att det inte var en omoralisk handling då offret var en fiende som förtjänade sitt öde. Ursäktande förklaringar är däremot att skjuta ifrån sig ansvaret för en handling samtidigt som agerandet erkänns vara felaktigt. Ett typexempel på ursäktande förklaringar är när människor tillskriver miljöfaktorer skuld till det inträffade och förklarar det som en ”olycka”. Olyckor menar Lyman och Scott, anses vara mer acceptabla former av ursäktande så länge de inte inträffar upprepade gånger. Detta eftersom olycka per definition är något som sker oregelbundet och kan drabba vem som helst, vilket minskar skuld påläggandet.

Lyman och Scott (1968) delar in ursäktande och rättfärdigande i ett flertal subkategorier. En utav dem är defeasibility (egen översättning; försvarande) där författarna menar att allt handlande är kopplat till mentala aspekter. Dessa aspekter har i sin tur inslag av fri vilja samt vetenskap. Kännetecknande för ett sådant försvar är när en anklagelse bemöts med argument som ”jag hade inte fullständig information” eller att ”mina möjligheter att följa min vilja var begränsad”. Dessa argument kan även höra samman med varandra på så sätt att bristen på information begränsar handlingsutrymmet. En individ kan således ursäkta sig själv genom att hävda att viss information inte var tillgänglig, vilket om den hade varit det, skulle handlandet blivit ett annat.

Teorin om accounts är starkt sammankopplad med den kontext som de uttrycks i. Accounts kan antingen mottagas väl eller förkastas. Det är den sociala kontexten som faller avgörandet vilket det blir. Lyman och Scott menar att accounts kan bli en del av rutinen i kulturer, subkulturer och grupper. Som exempel nämns missbrukaren vars droganvändande går att rättfärdiga i en ”bohemisk” kultur men inte i en rättegångssal. I sin avhandling visar

Knutagård (2009) hur socialarbetare använder sig av accounts i intervjusituationer då de ställs till svars för vissa bedömningar och handlingar. Knutagård skriver om hemlöshet och synen på möjliga interventioner. Det visar sig att intervjupersonerna tenderar använda accounts i situationer som framkallar ambivalens hos dem själva. Då intervjupersonerna var tvungna att välja ett alternativ som de egentligen inte fann tillfredställande men var tvungna välja i brist på annat använde de sig av accounts. De kunde även ursäkta eller rättfärdiga sina beslut med hänvisning till socialtjänstlagen eller politikernas krav. I sådana situationer kunde kommentarer så som ” det är budgeten som styr så himla mycket” förekomma skriver Knutagård. Dock förekommer även accounts i situationer där konsensus råder menar Lyman och Scott (1968). I ett fall där en individ säger sig vara deprimerad och anger ”familjeskäl” som orsak anses detta av omgivningen vara en godtagbar ursäkt utan det ifrågasätts. En sådan account är en del av vår sociala konstruktion menar Lyman och Scott, det är en vedertagen idé i vårt samhälle att familjeproblem kan orsaka depression och är ”något som alla vet”. Accounts är därför beroende av ”background expectancies” (egen översättning; bakomliggande förväntningar) för att antingen bli accepterade eller förkastade. Ett annat exempel på bakomliggande förväntningar är då organisationer systematiskt erbjuder sina anställda accounts för beslut rörande klienter, beslut som kan upplevas ovälkomna från klientens sida. De anställda hänvisar sitt handlande till organisationens regler och rutiner, vilka blir svåra att ifrågasätta då ”alla vet att regler är till för att efterföljas”.

4. Metod

Metodologiska överväganden

Då uppsatsen är inriktad mot att förstå socialtjänstens och de professionellas arbete med barn med funktionsnedsättning som far illa och den eventuella problematik som kan uppstå i arbetet har vi valt att ha en kvalitativ ansats i vår undersökning. En kvalitativ ansats är lämpligt vid forskning som studerar så kallad mjuk verklighet och som syftar till att hitta meningssammanband, att gå på djupet, hitta en helhetsförståelse och som kräver att forskaren kommer nära dem som studeras (Aspers, 2007). Vår undersökning syftar till att finna en djupare förståelse och att hitta respondenternas bakomliggande resonemang, tankar och värderingar. Vidare vill vi belysa eventuella skillnader och likheter i respondenternas svar och analysera detta utifrån teorier om handlingsutrymme och accounts. Teorierna har utkristalliserats efter bearbetning och kodning av empirin. Uppsatsen antar därmed en induktiv strategi, vilket medför att slutsatsen baseras på den insamlade empirin. Utifrån datamängden försöker man i en induktiv ansats tolka samband och företeelser (Sohlberg, 2006).

Från början var vår tanke att uppsatsen skulle utformas främst efter en typfallsvinjett, vilket innebär att vinjetten bygger på fiktiva men ändå typiska fall inom området (Jegerby, 1999). Vinjetten skulle användas i en kombination med öppna tematiserade intervjuer, något som Egelund (2008) rekommenderar att man kompletterar med. Utan intervjuer ökar risken för att svaren till vinjetterna snarare berättar om vad de *kan tänka sig att göra* i stället för vad de säger att de *faktiskt gör*. Det finns en risk att vinjetter mäter föreställningar istället för reella handlingar menar även Jegerby (1999). Författaren skriver att det finns en osäkerhet i tolkningen av respondenternas svar på vinjetten; hur ska man som forskare kunna veta vad som framkallar ett visst svar? Intervjuer är ett sätt att hitta de underliggande orsakerna samt minimera feltolkningar. Att presentera vinjetten i samband med en intervju och hålla en mer öppen diskussion om ämnet var ett medvetet val för att inte enbart låta deltagarna styras av fasta svarsalternativ. Svartsalternativ som måhända inte motsvarar verkligheten.

Enligt Jegerby (1999) råder konsensus hos forskare angående definitionen av vinjettstudie, vilken enligt författaren är skriftliga, korta, kärnfulla och deskriptiva berättelser om förhållanden, personer eller händelser som forskaren försett med karakteristiska som anses avgörande för bedömningssituationen. Egelund (2008) beskriver vinjettstudier som en

adekvat metod för att kartlägga värderingar och handlingsval och dess samband med olika attityder mot vissa sociala grupperingar. Genom en vinjettstudie kan man söka förklaringar till dessa värderingar och val genom att lägga till kvalitativa moment, såsom intervjuer. Vinjettstudier kan bland annat identifiera vilka faktorer som är väsentliga vid utfallet av t.ex. professionella bedömningar.

Vi utformade en typfallsvinjett (se bilaga 2) där omsorgsassistenten Lasse oroar sig för den elvaåriga Johan som har diagnosen ADHD i kombination med lindrigt begåvningshandikapp och en problematisk hemsituation. Anledningen till att utformades som den gjorde var för att göra fallet trovärdigt. Forskningen visar bland annat att pojkar utsätts för övergrepp i högre grad än flickor och att beteendestörning och olika kombinationer av funktionsnedsättningar ger högst risk att utsättas för övergrepp (Janson et al. 2007, Sullivan och Knutson, 1998, 2000). Pojken i vinjetten är berättigad LSS- insats i form av korttidsvistelse, ett medvetet val från vår sida för att tydliggöra hans behov för respondenterna. Vi var även intresserade av att se hur pojkens redan beslutade insatser kunde påverka respondenternas bedömning. Respondenterna får föreställa sig ett telefonsamtal från Lasse där han berättar om sin oro för Johan och de ombeds att beskriva hur de skulle gå tillväga härnäst. Vi gjorde en pilotstudie där en erfaren socialsekreterare fick se vinjetten och komma med synpunkter. Detta för att försäkra oss om att vinjetten var autentiskt utformad och hade tillhörande relevanta frågor. Deltagaren i pilotstudien fann vinjetten realistisk och kom med användbara synpunkter till vår intervjuguide.

Användandet av vinjetten blev inte riktigt som vi hade föreställt oss. Även om vinjetten uppfattades som realistisk och trovärdig av respondenterna, var den lite för enkel att bedöma. Den genererade varken några längre resonemang eller diskussioner; alla var på det klara med hur de skulle gå tillväga och vilket sätt som är det korrekta. Efter tre intervjuer övervägde vi att överge vinjetten, men fann att den ändå fyllde funktion som utgångspunkt samt något att återkomma till under intervjuerna. I analysarbetet fann vi ingen användning av det som framkom av vinjetten. Respondenternas bedömningar av det beskrivna fallet kom att inte vara av intresse för vår uppsats.

Kunskapsorientering

Sökvägar som vi har använt oss utav har varit; LIBRIS, LibHub, SocIndex och EBSCOhost. Sökorden har främst varit; disability, children, social welfare, neglect, abuse, children with disabilities, discretion, accounts, barn med funktionsnedsättning, barn som far illa, socialtjänst, handlingsutrymme samt barnmisshandel. Vi har även funnit relevant material via referenser i litteratur så som avhandlingar, artiklar och böcker. Material som inte har särskilt hög vetenskaplighet är Socialstyrelsens publikationer men även texter skrivna av Länsstyrelsen samt utredningar tillsatta på uppdrag av regeringen. Dessa är ändå relevanta då de ligger till grund för det sociala arbetet och dess riktlinjer.

Urval

Respondenterna i vår studie har den gemensamma nämnaren att arbeta inom socialtjänstens Individ och familjeomsorg i fyra olika mellanstora kommuner i Sydsverige. Deltagarna är alla kvinnor och åldern varierar från 36 år till 56 år. Fem av respondenterna har socionomexamen och de övriga två har examen i beteendevetenskap respektive examen från sociala omsorgsprogrammet. Arbetslivserfarenheten varierar betydligt från fem år till 28 år. Det fanns dock inget kausalt samband mellan år i arbetet och antal ärenden som omfattar barn med funktionsnedsättning som befaras fara illa. Det visade sig till och med att den respondent med minst antal ärenden är den med flest antal år i yrket. Respondenterna har olika befattningar; urvalet består av fem socialsekreterare, en enhetschef och en LSS-handläggare. Ansatsen var från början att enbart intervjua socialsekreterare men vi stötte på svårigheter med att finna socialsekreterare som ville ställa upp i vår studie, främsta anledningarna var tidsbrist och för lite erfarenhet i ämnet. Vi är medvetna om att enhetschefen och LSS-handläggaren gör vårt urval en aning spretigt och att det är svårt att dra för stora växlar av deras resonemang. I ett optimalt läge skulle vi ha haft fler enhetschefer och LSS-handläggare för att verifiera deras utsagor. Dock anser vi att vårt urval är en styrka då vi har en bred forskningsansats som inte låter sig besvaras av en enda yrkeskategori. För att få reda på hur socialtjänsten arbetar med dessa barn är det inte ovidkommande att höra andra än socialsekreterare.

Tillvägagångssätt

Fem av respondenterna kontaktades i inledningsskedet via telefon. Vi presenterade vår studie och frågade om de hade intresse av att delta. Vid ett uttalat intresse skickades ett informationsbrev (se bilaga 1) ut via e-post. På grund av svårigheter att nå respondenterna telefonledes, kontaktades två av respondenterna enbart med hjälp av e-post. Tid och plats för intervju bokades. De tre första intervjuerna utfördes med enbart en av uppsatsförfattarna närvarande, då den andre inte kunde delta på grund av sjukdom. I de senare tre intervjuerna var båda uppsatsförfattarna närvarande, varav en hade huvudansvaret. Intervjuerna genomfördes på respondenternas arbetskontor. En intervjuguide (se bilaga 3) i kombination med den utformade vinjetten användes i samtliga intervjuer. Intervjuerna var av en tematiskt öppen karaktär. Den tematiskt öppna intervjun karaktäriseras av att den är öppen på så vis att forskaren är närvarande och försöker utveckla samtalet, skriver Asperts (2007). Vidare skriver Asperts att forskaren har identifierat teman som forskaren är särskilt intresserad av att studera och som denne avser att utreda under intervjun. Forskaren förbereder inte varje enskild fråga i denna form av intervju. Vi fann denna variant av intervju lämplig då den möjliggör fördjupningar i ämnet på ett flexibelt sätt men där vi som intervjuare har en viss kontroll och tanke med vad intervjun ska utmynna i. En tematisk öppen intervjuform har fördelar i mellanmänskliga möten menar Kvale (1997), då intervjufrågorna går att anpassa efter den specifika intervjusituationen. Samtalen bandades med hjälp av diktafon och efter ordagrann transkribering kodades materialet utifrån följande teman:

- *Organisation*, svar som berörde den egna organisationens utformning, tillvägagångssätt vid inkomna anmälningar och enskildes arbetsuppgifter
- *BakgrundsvARIABLER*, ålder, utbildning och arbetslivserfarenhet
- *Syn på barn*, generella tankegångar om barn
- *Syn på familj*, svar som berörde föräldraförmåga och familjers situation
- *Yrkesroll*, svar som berörde det egna handlingsutrymmet, kunskapsanvändning och syn på den egna rollen
- *Syn på barn med funktionsnedsättning*, svar som berörde tankar och reflektioner om gruppen
- *Samverkan*, erfarenheter och upplevda svårigheter av samverkan och samarbete

De tre senare kategorierna fann vi mest givande för studien och är således de tre som används i analysen. Då vinjetten inte gav det vi hade önskat, så blev det inte heller någon kodning specifikt utifrån den utan respondenternas svar om hur utredningsförfarandet skulle se

kodades efter temat *organisation*. Intervjuerna i sig genererade mer spännande material än bedömningarna av vinjetten. Dock tog vi hänsyn till det Kvale (1997) skriver; att själva kodningen även den är en del av tolkningen. Detta innebär att vi i och med den selektiva ansatsen kanhända har missat något som är relevant i andras ögon. Däremot satt vi var och en för sig och kodade materialet vilket kan ses som en kontroll enligt Kvale (1997) då empirin ses utifrån två par glasögon istället för ett.

Dataanalysen blir även den av en tolkande art. Fördelen med att ha en kvalitativ ansats är att den som sagt erbjuder forskaren och läsaren en djupare förståelse för en företeelse. Tillskrivandet av mening är dock problematiskt menar Aspens (2007), då det är forskaren som i praktiken tillskriver mening till det som studeras. Problematiken ligger främst i att forskaren aldrig kan vara helt objektiv i sitt tolkande av material. Vi är väl medvetna om problematiken och finner den svår att undvika helt. I ett försök att öka tillförlitligheten har vi gjort vårt bästa för att arbeta förutsättningslöst och framförallt ställt öppna frågor för att respondenterna själva ska få tala för sig. Ytterligare en relevant kontroll har vi gjort i arbetet med kodningen då vi har vinnlagt oss om att inte lyfta citaten ur sin kontext utan istället påmint oss om att ge en nyanserad bild av respondenternas svar. I ett tidigt skede har vi även intagit en reflekterande ställning gentemot vår förförståelse av arbetet med barn med funktionsnedsättning. Vi har båda mångårig arbetslivserfarenhet med vuxna, ungdomar och barn med funktionsnedsättning. Aspens (2007) menar att forskaren måste vara medveten om och reflektera över hur förförståelsen inverkar på vad han/hon tar för givet i studien. Främst anser vi detta varit en fördel, bland annat i utformningen av vinjetten. Vår samlade erfarenhet gav oss en bra utgångspunkt. Å andra sidan har ingen av oss erfarenhet av arbetet som utredare vilken gav oss möjlighet till att förutsättningslöst kunna fördjupa oss i respondenternas arbete.

Tillförlitlighet, trovärdighet och generaliserbarhet

Kvale (1997) menar att många inom vetenskapsvärlden ser att den kvalitativa forskningsintervjun saknar vetenskaplig relevans då den inte går att kvantifiera. Dock menar Widerberg (2002) att kvalitativ forskning inte har till syfte att resultaten kan generaliseras. Istället skriver Widerberg att det mest relevanta i den kvalitativa forskningen är att forskaren är både tillförlitlig och trovärdig. Därför bör man vara fullt medveten om att våra resultat inte går att generalisera. Dock är den tillförlitlig på det sätt att empirin och analysen bekräftar den tidigare och adekvata forskningen som presenteras i uppsatsen. Ett annat sätt att mäta

intervjuers tillförlitlighet och trovärdighet är göra troliga tolkningar av de citat som framställs i analysen skriver Runesson (2005). Vidare finner Runesson det lämpligt att uppvisa intervjuцитat från samtliga respondenter för att på så vis visa intervjuernas spännvidd. Vi har haft som ansats att göra en rimlig och trovärdig tolkning av materialet och att respondenter ska få synas i uppsatsen. Vi har försökt att tydliggöra vårt val av problemformulering, metod och teori för att läsaren ska bli införstådd i vårt resonemang och därmed öka trovärdigheten.

Något som är värt att reflektera över är enligt Runesson (2005) huruvida respondenterna svarar i enlighet med sina åsikter eller låter sig styras av social önskvärdhet. Detta är något vi aldrig kommer kunna få svar på och eftersom vårt ämne till viss del är känsligt finns det en risk att respondenterna inte har givit svar som motsvarar deras verkliga tankar och känslor. Vid en av intervjuerna deltog två respondenter; enhetschefen och en socialsekreterare. Det var inte planerat att de båda skulle delta samtidigt utan det var på respondenternas initiativ, som presenterades i samma stund som intervjun skulle inledas. Detta tror vi har påverkat svaren på så vis att de dels bekräftat varandras resonemang och respondenterna har måhända inte känt sig fria nog att yppa kritiska tankar inför varandra. Vår upplevelse är att de också var de minst självkritiska av alla deltagare.

Etiska överväganden

Forskning är alltid ett etiskt projekt, som tvivelsutan bör föregås av en rad överväganden (Vetenskapsrådet, 2011). Som forskare måste man väga individskyddskravet, vilket innebär att samhällsmedborgare ska skyddas mot kränkningar samt otillbörlig insyn i livsförhållanden mot forskningskravet. Med det senare åsyftas det krav som medborgare av ett samhälle kan ställa på att god och relevant forskning bedrivs och som i sin tur genererar samhällsutveckling. Detta innebär, enligt Vetenskapsrådet, att det i vissa fall kan vara befogat att bedriva forskning som kan betraktas som känslig, dock är det vid sådan forskning mycket viktigt att de fyra grundläggande kraven för god forskningsetik övervägs.

Det första av dessa krav är informationskravet vilket innebär att forskaren måste upplysa sina respondenter om villkoren för deltagandet, att det bygger på frivillighet samt att det går att avbryta i vilket skede som helst av studien. Respondenterna i vår intervjustudie skickades ett informationsbrev (se bilaga 1) där de informerades om syftet med intervjuerna, att deltagandet baserades på frivillighet och anonymitet samt att ingen ersättning utgick. Vidare framgick tydligt telefonnumret till både handledare och skribenter om någonting var oklart. Vid tillfälle

för intervjuerna blev respondenterna ännu en gång informerade om studiens syfte och då diktafon användes lyftes frågan om detta. Ingen av respondenterna uttryckte obehag inför att bli inspelade vilket föranledde att diktafonen användes för att undvika exempelvis felciteringar. I samband med frågan om diktafonen ventilerades även att inspelningarna och det insamlade materialet från intervjuerna enbart skulle komma att användas för uppsatsens räkning.

Det andra individkravet är inriktat på deltagarnas samtycke skriver Vetenskapsrådet. Det gäller för forskaren att inhämta samtycke från sina respondenter, särskilt viktigt är detta när det kommer till etiskt känslig karaktär. Deltagarna i vår studie är tjänstemän, vilka inte kan betraktas som en grupp som måste visas extra hänsyn skriver Andersson och Swärd (2008). Något som är sammankopplat kravet om samtycke är att deltagarna ska ha rätten att dra sig ur närsomhelst under studien skriver Vetenskapsrådet. Våra deltagare informerades om detta och vi bad dem även att höra av sig om de ville ventilera något som de sagt under intervjun som de ville modifiera eller helt ta tillbaka. Vi har även nogsamt vinnlagt oss om att avkoda materialet så att det inte går att härleda var respondenterna arbetar eller vilka de är i enlighet med kravet på konfidentialitet. Deltagarna har tilldelats fingerade namn och fått namn som Alice, Boel osv. Efter transkriberingen av materialet har inspelningarna på diktafonen raderats.

Innan vi skildes från våra respondenter tillfrågades de om de vill ta del av den färdiga uppsatsen, vilket alla svarade jakande på. Uppsatsen kommer vid färdigställandet skickas till respondenterna.

5. Analys

Analysens disposition

I analysen är vår ansats att besvara frågeställningen; Varför är barn med funktionsnedsättning osynliga enligt respondenterna? Och på vilket sätt utnyttjar respondenterna sitt handlingsutrymme i sitt arbete med denna grupp? I första delen av analysen redovisas deltagarnas förklaringsmodeller till osynligheten. Fyra teman har utkristalliserats från intervjuerna; typ av funktionsnedsättning spelar roll, kommunikationsmöjligheter, identifikation med föräldrar och brist på anmälningar. Andra delen av analysen fokuserar på respondenternas utnyttjande av sitt handlingsutrymme, vad de gör i sitt arbete och hur de förhåller sig till det ansvar som åligger dem. Respondenterna visar prov på att både försök till utvidgande och utvecklande av strategier. Samtidigt förekommer det i vissa fall förminskande av handlingsutrymmet. Det rör sig framförallt om synen på barnen och hur man som professionell väljer att anpassa sig efter dem. Det handlar även om deras personliga inställning och förhållningssätt; är den nuvarande kunskapen och arbetssättet tillfredsställande eller väljer de att fördjupa sig? Det har också framkommit svårigheter i samarbetet med andra myndigheter och en tendens till ansvarsförskjutning.

Varför? Därför!

Erfarenhet

Det finns en medvetenhet bland respondenterna om dessa barn och problematiken som tillkommer, dock har respondenterna liten erfarenhet av ärenden med barn med funktionsnedsättning som misstänks fara illa. Carina är den respondent som säger sig ha minst erfarenhet, trots att hon har arbetat som socialsekreterare i 28 år. Carina kan endast erinra sig två fall som hon ansvarat för. Även de övriga har handlagt få ärenden, speciellt rörande barn med funktionsnedsättningar så som rörelsehinder, synskada, hörselskada, utvecklingsstörning, tal- och kommunikationssvårigheter, autism och hälsorelaterade funktionsnedsättningar. Det framgår tydligt av respondenternas resonemang att barnets funktionsnedsättning inverkar på om barnets situation kommer uppmärksammas eller inte. Alla respondenter har däremot erfarenhet av barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, att just dessa barn skulle löpa störst risk för övergrepp är något som såväl Jansson m.fl. (2007) och Sullivan och

Knutson (2000) konstaterar. Respondenterna är bekymrade över dessa barns situation. Frågor som diagnoser, tendens till kriminalitet, barn i gränslandet, medicinering, utnyttjandesituationer samt arbetet med gruppen lyftes. Erika: *Det har varit ADHD- diagnos, det har varit barn som går på särskola där föräldrar har misstänkts slagit barnen, det har varit ungdomar, som man säger, har begåvningshandikapp och som går i särskola. Där det främst kanske har varit kriminalitet.*

Erika menar att barn med neuropsykiatrisk problematik, i synnerhet ADHD, uppmärksammas lättare i skolan. Detta anser hon beror på svårigheter med kamratrelationer och studiesituationen. Boel resonerar på liknande sätt då hon uttrycker att barn med olika diagnoser blir uppmärksammade olika snabbt. Hon syftar bland annat på att en kille med ADHD märks tydligare i skolan än en tjej med t.ex. ADD.

Respondenterna känner igen bilden av att barn med funktionsnedsättningar är en extra sårbar och utsatt grupp i samhället som forskningen målar upp (Oosterhorn & Kendrick, 2001, Hoem Kvam, 2000, Howe, 2006, Janson, Långberg & Svensson, 2007, Socialstyrelsen, 2010, Westcott & Jones, 1999, Sullivan & Knutsson, 2000). De beskriver gruppen som redan sårbar och finner det oacceptabelt att barnen riskerar att bli än mer utsatta.

(...) De här barnen är ju speciellt utsatta redan från början eftersom de har en speciell problematik och har speciella behov. Det är många som har en speciell problematik, alla barn är unika. Men de har speciella behov och samhället är generellt rätt så dåligt rustat att möta de här behoven och därför blir de än mer utsatta. De är mindre skyddade, tyvärr är det så. Det finns en stor oförståelse för de här barnen tyvärr.
(Daniella)

Respondenterna är oroad över de dystra siffror forskningen presenterar angående de här barnen och är bekymrade över att de inte kommer till socialtjänstens kännedom. De tycker det är en aktuell och relevant fråga som behöver lyftas mer än vad den gör i dagsläget.

Nää, jag tänker att det är väldigt intressant med forskningen; att de riskerar att fara mer illa och det är ju väldigt viktigt att lyfta upp detta. För de har ju inte samma möjligheter att uttrycka sig eller om man bara hänvisar till funktionsnedsättningen. Så det behöver lyftas upp och diskuteras. (Erika)

Respondenterna menar att det är nödvändigt med en levande diskussion om dessa barns situation för att de ska få den hjälp de behöver samt för att socialtjänsten och andra myndigheter ska bli bättre på att möta behoven.

Kommunikation som hinder

Ytterligare en orsak som respondenterna anser vara bidragande till mörkertalet är eventuella kommunikationssvårigheter hos barnen. Barn med funktionsnedsättning kan ha betydande svårigheter att uttrycka känslor, tankar och redogöra för händelseförlopp som ter sig abstrakta (Oosterhoorn och Kendrick 2001, Länsstyrelsen 2007 och Hoem Kvam 2000). Personal inom omsorg har generellt sett svårt att tolka barnens sätt att uttrycka och känner sig osäkra i vad barnen försöker säga (Oosterhoorn och Kendrick, 2001). Respondenterna bekräftar detta resonemang och ser kommunikationen som ett eventuellt hinder för att barnens situation uppmärksammas. Carina: (...) *Det är som du säger att många av de här barnen blir ju utsatta för övergrepp och det har väl tyvärr med handikappet att göra, att de inte kan kommunicera och tala om vad dem har varit med om.*

En annan orsak kan vara att barnets symtom på övergrepp kan tolkas av omgivning som ett uttryck för funktionsnedsättningen. Daniella menar bland annat att det finns en osäkerhet bland så väl professionella och folk i allmänhet med att avgöra vad som är normalt för just detta barn, något som hon får medhåll om. Erika menar att det kan vara svårt för personer i omgivningen att urskilja vad som är det egentliga problemet; är det dåliga hemförhållanden, funktionsnedsättningen eller en kombination av dessa. Daniella:

Ett stort problem tror jag är att folk blir osäkra, när man inte riktigt kan förstå hur ett barn med en funktionsnedsättning fungerar blir man osäker på” om det jag såg, verkligen var det jag såg”. Man blir tveksam i vissa fall tänker jag. Det hör man ofta när man pratar med personer utifrån att ”jag visste inte, detta kanske bara är en del av det vanliga beteendet, hur ska jag veta det?” Det finns även ett visst motstånd att anmäla... (Daniella)

Fillipa talar även om att vissa funktionsnedsättningar kan ge upphov till beteenden som i sig innebär en riskfaktor för att skador ska uppstå. Hon menar att barn med funktionsnedsättning kan vara mer oaktsamma i lekar och på så vis uppvisa fler skador

än andra barn.

Det är inte ovanligt att barn med den här problematiken skadar sig och får blåmärken, men då bör man se det här lekmönstret; att de skadar sig eller har ett självdestruktivt beteende på fritids, på skolan och andra ställen som kan bekräfta att det här är inte okej. Men det är ju sådant som Socialtjänsten ska utreda. Så tänker jag. (Filippa)

Barn + funktionsnedsättning = påfrestande?

Ett återkommande resonemang bland respondenterna är att barn med funktionsnedsättningar kan vara påfrestande och en stressfaktor för vårdnadshavare. Samtliga respondenter menar att det kan vara en orsak till att vårdnadshavare brister i sin omsorg om barnen. Alice tror att allmänheten har en större tolerans för att föräldrar till barn med funktionsnedsättningar går över gränsen, då de kan tycka synd om föräldrarna och deras redan påfrestande situation. Alice kopplar detta samman med fåtalet anmälningar: *Nej, men jag tror det ligger mycket i det gamla tänket; det är redan så synd om de här föräldrarna och oj oj oj vi ska inte belasta dem mer. Man vågar inte se verkligheten och vad som är vad (...).*

En annan aspekt, poängterar respondenterna, är vårdnadshavarnas vilja att acceptera och insikt i barnens diagnos och särskilda behov. Utan förståelse är det lätt att familjens och barnets situation bli kaosartad menar de. Boel menar: *(...) men om föräldrarna heller inte riktigt maktar med eller orkar stå för struktur eller ordning och reda, då kan det hamna hos oss.* Filippa gör en liknande reflektion:

(...) Besvikelse över att inte fått ett friskt barn, ett normalt barn, som kan ta flera år att komma över också. Sen då: att inte kunna leva som andra. Att alltid ha någon att ta hänsyn till. Kanske också ett barn som styr och ställer väldigt mycket i familjen. Både direkt men också mycket indirekt. Och någonstans rinner det över. Sen är det ju aldrig okej att ta ut det över barnet, men det händer. (Filippa)

Respondenterna förklaringar liknar det resonemang som Jansson (2007), Socialstyrelsen (2010), Howe (2006) samt Sullivan och Knutson (2007) redogör för. Det finns ett klart

samband mellan funktionsnedsättning, stress och övergrepp. Daniella nyanserar dock synen på föräldrarna och menar att de inte alltid behöver vara de aktiva förövarna, utan att det kan röra sig om att föräldrarna inte lyckas skydda sina barn från fara, vilket också bör betraktas som bristande omsorg.

Saknas: anmälningar

En av de främsta anledningarna till att barn med funktionsnedsättningar förekommer i mindre utsträckning i barnavårdsutredningar anser respondenterna bero på att personal inom bland annat skola- och barnomsorg anmäler för sällan. Respondenterna ger två huvudsakliga orsaker till detta, dels finns det en okunskap om vad anmälningsskyldigheten innebär men även relationsaspekten mellan föräldrar och anställda tas upp. Den första förklaringen reflekterar respondenterna över i liknande ordalag. Alice menar följande;

(...) fortfarande är det så att de tror att de måste veta att det har hänt, vilket de absolut inte behöver. Det räcker att de känner en oro. Och den oron behöver inte vara konkret. Nä, men man anmäler inte ändå. Och då tänker jag att är det så för normalfungerande barn, hur är det då inte för barn med funktionshinder? Det är ett ytterligare hinder... att ta sig förbi, tänker jag. (Alice)

Den beskrivning Alice gör liknar de övriga respondenterna; att det finns okunskap om vad ens skyldighet är gentemot barnen som anställd inom offentlig sektor. Till skillnad från socionomer menar respondenterna att andra professioner inte får tillräcklig utbildning i vad anmälningsskyldigheten innebär.

Att det är så många barn som får lida i onödan, de får inte ens en chans så. Det finns en okunskap också, det finns en stor okunskap, bland professionella om anmälningsskyldighet, "var går gränsen". För det är ingenting man lär sig per automatik bara för att man utbildar sig till lärare eller så. (Daniella)

Okunskapen i sin tur genererar en känsla av olust för den som står inför valet att göra en anmälan. Flertalet nämner att de anställda efterfrågar återkoppling och insyn i ärendet. Många upplever ett obehag att anmäla när de inte vet vad som kan komma att hända. Erika reflekterar

utifrån sin egen erfarenhet i kontakten med skolan och hur hon upplever att samarbetet fungerar.

Om man ser utifrån skolan kan det vara en väldig frustration kring sekretess: att vi kan ringa och vilja ha uppgifter men om vårdnadshavaren säger nej så lämnar inte vi ut några uppgifter och då kan ju skolan uppleva att "vi berättar men ni berättar aldrig". Så tycker skolan att det är ett dåligt samarbete på grund av det. Så man behöver hela tiden berätta om vårt arbete och den lagstiftning som finns. Det är inte alla som vet att det finns en anmälningsplikt och man behöver informera. (Erika)

Denna iakttagelse tas också upp av Oosterhoorn och Kendrick (2001) som i enlighet med respondenterna funnit att personal inom omsorgen drar sig för att anmäla på grund av upplevd exkludering i utredningsprocessen.

Daniella nämner exempelvis svårigheten andra professioner har att inse var gränsen för deras profession går, många har tendensen att ta på sig utredningsarbetet och tror att de måste ha mycket på fötterna för att anmäla till socialtjänsten. Jansson (2001) har även han kritiserat andra instanser för att göra egna godtyckliga bedömningar snarare än att anmäla till socialtjänsten.

Den andra förklaringen till uteblivna anmälningar bottnar kanhända i okunskap men uttrycks i farhågor om att förstöra relationen till vårdnadshavarna.

(...) Det finns också en rädsla att "om jag anmäler nu" då brister vår relation, och kommer den här mamman eller pappan aldrig mera berätta någonting för mig. Och då kommer jag aldrig kunna hjälpa det här barnet. Och så försöker man trixa och trolle lite själv och ibland går det säkert bra, men ibland går det inte så bra. Men jag tror det är därför bland annat som det blivit ett så stort mörkertal under de här tio åren. (Daniella)

Föreställning om att relationer tillintetgörs vid anmälan till socialtjänsten anser respondenterna vara felaktig och ogrundad. Bemöts föräldrarna med respekt uppstår det sällan allvarliga konflikter. De allra flesta föräldrar vill sina barn väl och är inte främmande att ta emot hjälp menar de. Filippa har dock erfårit ärenden där vårdnadshavare har valt att

avsluta kontakten med LSS då en utredning inletts, men poängterar att det är mycket ovanligt. Carina ser en ljusning och upplever att samarbetsparterna börjar införliva och förstå anmälningsplikten och ser till barnets bästa: (...) *jag tror att man börjar få en annan syn på detta. Jag upplevde det i alla fall så när vi informerade skola och barnomsorgspersonal; att de tänker mycket mer på att barnet är viktigare än relationen till föräldrarna. Det börjar tränga igenom.*

Handlingsutrymme, egenansvar och självinsikt

Att vara medveten om problematiken och mörkertalet är en sida av myntet. Att se sin egen del och sitt eget ansvar är den andra. Till skillnad från orsaksförklaringarna till osynligheten där det rådde i stort sett konsensus bland respondenterna, finns det ifråga om utnyttjande av handlingsutrymme, ansvarsfrågor samt eget förhållningssätt till barnen olikheter i svaren.

Vem bär ansvaret?

Vid frågan om vad mörkertalet kan bero på och varför barn med funktionsnedsättning inte kommer i kontakt med Individ- och familjeomsorgen går det att se en röd tråd i respondenternas resonemang. I varierande grad uttrycks föreställningar om andra myndigheters arbete och dessa myndigheters ansvar för barnen. Några av respondenterna fokuserar till stor del på systemets upptagningsförmåga och litar till att barnen får adekvat hjälp i andra instanser och därigenom inte behöver socialtjänstens försorg. Alice, Boel, Birgitta samt Carina menar dessutom att det ska bli mycket allvarligt ifråga om övergrepp innan barnen hamnar på socialtjänstens bord. Alice säger (...) *det ska gå väldigt väldigt långt innan det hamnar hos oss. Om man har små barn som får en svår diagnos så finns det så mycket inom sjukvården innan det hamnar hos oss, kuratorer och så vidare. Det ska vara ganska stora brister innan det är hos oss.* I Lyman och Scotts (1968) tappning kan Alice resonemang ses som en ursäktande account. Genom att hänvisa till det generella systemet istället för att se till sig själv och den egna organisationen avsäger sig Alice till en viss del sitt eget ansvar. Tydligast blir det dock när Birgitta ombedes reflektera över de fåtal barn med andra funktionsnedsättningar än neuropsykiatriska som hon kommer i kontakt med;

Nej, för det är inget bekymmer. För visar det sig här att man är blind eller döv, eller har något fysiskt funktionshinder redan när man är liten, ja då kommer du in per automatik i det. Och det finns.. Lagstiftningen har funnits så länge när det gäller omsorgen om dessa så det är så välfungerande, väletablerat och välarbetat... Så nej, vi kommer inte i kontakt med dem, det gör vi inte. (Birgitta)

Birgitta lutar sig tillbaka på en föreställning om att systemet är välfungerande som det är. Knutagård (2009) menar i sin avhandling att genom en ansvarsförskjutning från den enskilda socialarbetaren till organisationen möjliggörs ändå en legitimering av handlandet. Utifrån det legitimerar Birgitta sitt handlande, genom att hänvisa till systemets uppbyggnad.

Vissa respondenter menar att barnen "sugs upp" av ett väl utarbetat system medan andra snarare pekar på samarbetssvårigheter med andra myndigheter, vilket medför att barnen hamnar mellan stolarna. Därigenom riskerar de att inte få någon hjälp alls. Flera talar om att ekonomiska incitament medverkar till att barnen bollas mellan olika instanser. Få myndigheter är villiga att ta det fullständiga ekonomiska ansvaret för dessa barn då de anses vara kostsamma menar t.ex. Filippa. Den här typen av account är vedertagen inom offentlig sektor och Knutagård (2009) menar att den är svår att ifrågasätta för utomstående. I och med att "alla vet" att ekonomin styr är det frestande att ta till ett sådant resonemang. Dessutom slipper den som ursäktar sig att ta moraliskt ansvar för sina handlingar (Lyman och Scott, 1968). Accounten är tillsynes en del av rutinen och kulturen på arbetsplatsen samtidigt som den kan fylla en viktig funktion för tjänstemännen då det kan bidra till att hålla huvudet över vattenytan.

Boel tycker det råder en okunskap om vad socialtjänsten har befogenhet att göra. Hon menar att det finns föreställningar om att socialtjänsten lättvindligt och godtyckligt kan omhänderta barn. Samtidigt som respondenterna talar om en oförståelse och ovilja mellan socialtjänst och utomstående aktörer, så framgår det även föreställningar och okunskap inom den egna verksamheten. Flera respondenter hänvisar exempelvis till LSS i samma mening som de inte säger sig veta vad LSS-handläggarna gör. Filippa som arbetar på IoF som LSS-handläggare menar att det är vanligt förekommande.

Jo, men det är jättevanligt. Jättejättevanligt. Vi har jobbat i vissa ärenden med kollegor som inte har varit vana vid att samarbete som vi gör och de tycker att "barnet har ju ett

funktionshinder så barnet måste vara din”. Nej den är inte min säger jag; för vad är problemet? Är det funktionsnedsättningen eller är det föräldraförmågan och det sociala? Då svarar de: ”Ja okej då, det är det sociala”. Då förstår de att det ligger på dem. (Filippa)

Det finns dock även exempel där respondenterna istället för att förminska sitt handlingsutrymme ser till vad som åligger dem och poängterar att de i och med sitt utredningsansvar även har ett annat område hos barnet att utreda; behovet av skydd. Respondenterna påpekar att den ena lagen (SOL) inte utesluter den andra (exempelvis LSS), vilket innebär att ett barns LSS-insats inte nödvändigtvis tillgodoser alla behov barnet har. Erika talar om barn som blir utsatta för övergrepp och där det inte är tillräckligt med en LSS-insats för att skydda barnet(...) *likdant; har man en insats via LSS så kanske den är tillräcklig, då behöver man inte någon ytterligare insats. Men är det frågan om våld i hemmet, så hjälper kanske inte en LSS-insats.*

Några av respondenterna går ytterligare ett steg i expanderandet av sitt handlingsutrymme, bland annat förs resonemang om kämparglöd, flexibilitet och att inte ge sig. De talar om att göra det lilla extra i möten med samverkanspartners och att hitta nya vägar då de stöter på patrull. Deras resonemang visar prov på självförtroende och insikt om att de spelar en viktig roll i barnens situation. Vidare tyder det på en trygghet i sin egen kompetens och profession när de försöker tänja på gränserna och inte accepterar hinder på vägen. Respondenternas ovanstående resonemang exemplifierar hur man som socialarbetare kan utnyttja sitt handlingsutrymme på ett positivt sätt enligt Svensson et al.(2008) och Evans och Harris (2004) som menar att handlingsutrymme mycket väl kan utnyttjas till att gagna klienter.

En annan ursäktande account som respondenterna uttrycker är hur andra myndigheter brister i sin anmälningsplikt och deras okunskap i var professionsgränsen går. De menar att utan anmälningar går det inte att veta huruvida barnen far illa eller ej.

Ja men då är det den personal som har kontakt med barnen som har en skyldighet att göra en anmälan hit och den ena lagen utesluter inte den andra, vi tar ju ställning till det. För det kan ju finnas barn som är på korttidsboende som har det taskigt hemma och det vet vi ju inte om vi inte får en anmälan. (Carina)

Dessutom har alla respondenter ett informationsansvar i sin tjänst och arbetar aktivt med skola och hälso - och sjukvård. Under intervjuerna framkommer det hos vissa av deltagarna att informationen kanske inte nått alla. Introspektivt förstår de att de egna verksamheterna som korttidsboenden och gruppboenden inte räknats med i informationsarbetet. Alice ertappar sig själv även med att ingen information utgått till särskolan. Detta tyder på att de inte ser gruppen barn med funktionsnedsättning som en del av gruppen barn som riskerar fara. Respondenternas informationsarbete är tillsynes rutinbundet och sker omedvetet och i viss mån görs förenklingar samt stereotyper av barn som far illa. På så sätt anpassar respondenterna arbetet efter sin egen organisation och rutiner på liknande sätt som Dunér och Nordström (2006) visade i sin studie.

Kunskap är makt

I förhållningssättet till sin roll och befintlig kunskapsorientering går det att urskilja såväl likheter som olikheter. Alla utom en menar att man som nyexaminerad inom det sociala arbetet inte är rustad kunskapsmässigt för att möta barn med speciella behov som befaras fara illa. Filippa beskriver det som att det inte finns någon manual när man anställs utan man får lita till egna bedömningar och läser sig till kunskap. Då det inte finns speciellt mycket högskolekurser i ämnet nödgas respondenterna lita till kollegors erfarenhet och kunskap, andra verksamheters expertis, praxis samt Internetkällor för att mötet med barnen ska bli bra. Daniella uttrycker det som;

Man kommer ju rätt så dåligt rustad från Socialhögskolan när det gäller att utreda barn med funktionshinder för där lär man sig en bas. Så är det. Det kräver att man själv eller att ens arbetsledning är uppmärksam på det och att man har bra kollegor där man kan få råd och stöd och att man förkovrar sig själv i sitt arbete och är villig att samarbeta med de andra myndigheterna.(Daniella)

Filippa kan i sin erfarenhet som LSS-handläggare även se kunskapsluckor hos socialsekreterare om funktionsnedsättningar.

Mycket bristande, mycket bristande. Jag upplever att när man kommer ut så väljer man ett område som man tycker är intressant, antingen om det är familj, barn eller

missbruk, så hamnar man gärna i en fålla. Om man nu inte har jobbat aktivt med LSS- biten så har man inte den med sig. Och sen får man en sådan liten snutt på utbildningen. Man sållar bort det som man inte jobbar med. (Filippa)

Sullivan och Knutson (1998, 2000), Cooke och Standen (2002) lyfter också fram kunskapsluckor och menar att verksamma inom socialtjänsten har för lite kunskap om funktionsnedsättningar. Detta i sin tur anser författarna, medför osäkerhet i hur de ska agera i ärendena. Flertalet av respondenterna uttrycker en viss mån av svårighet i arbetet och menar att de aldrig kan vara 100% säkra i sina utredningar och beslut. Dock visar de på att de utnyttjar sitt handlingsutrymme väl när de försöker hitta andra vägar till kunskap och lösningar till problem som de ställs inför. De låter sig inte begränsas av sina egna eller organisationens kunskapsramar. En väg till ökad kunskap om problematiken är ett ökat samarbete mellan myndigheter och enheter anser samtliga respondenter. En av respondenterna, Daniella medverkar i ett projekt där ett ökat samarbete mellan LSS och IoF (Individ och Familjeomsorgen) samt barnets bästa är målet. Filippa i sin tur arbetar som LSS-handläggare på utredningsenheten för barn- och ungdomar, ett okonventionellt upplägg för många socialtjänster. Upplägget har dock sina förtjänster menar Filippa i och med att de får en ökad kunskap och insyn i varandras arbete. Det är lättare att rådfråga varandra och söka sig till varandras expertis. Filippa medverkar ofta som medhandläggare i utredningar på IoF som rör barn med funktionsnedsättningar. Ökat samarbete och ökad kunskap råder i mångt och mycket bot på de stereotyper och kategoriseringar av klienter, som riskerar att uppstå när man arbetar som gräsrotsbyråkrat menar Lipsky (Hill, 2007). En bredare kunskapsbas leder även till att maktutnyttjandet används på ett mer respektfullt och korrekt sätt.

Över alla hinder

Det är viktigt att se barnet framför funktionsnedsättningen och inte låta sig hindras av eventuella normbrytande beteenden. Detta menar samtliga respondenter, de poängterar alla vikten av att inte göra skillnad mellan barn. De menar att alla barn är unika individer som har sina speciella förutsättningar oavsett funktionsnedsättning eller ej. Dock anser respondenterna att man i arbetet måste ta hänsyn till barn med funktionsnedsättning då de kan kräva ett annat tillvägagångssätt. Samtliga respondenter betonar dock att utredningsförfarandet ser precis likadant ut som i andra ärenden men bemötande och samtal med barn och familj kan komma att utformas annorlunda. Det krävs således en förmåga att anpassa sig efter barnet och dess

särskilda behov. Att frångå den konventionella utredningsprocessen kan innebära att respondenterna får ta till såväl fantasi som inlevelse och det kräver förberedelse. Möjliga tillvägagångssätt som de nämner är att ta en promenad istället för att sitta stilla inne och samtala, förkorta samtalstiden avsevärt och eventuellt ha fler samtal som komplement, att barnet får ha en person med sig som de känner sig trygg med, skala av intryck från rum samt att i stort försöka möta barnet där det befinner sig. Erika säger (...) *Det blir ju lite annorlunda. Men då kanske man får ta sådana här möten som brukar vara en halvtimme på fem minuter. Det är anpassningsbart, det måste vara anpassningsbart.*

Det blir tydligt att respondenterna i de här fallen beskriver att de inte låter sig styras av rigida ramar utan tillåter sig handla efter barnets förutsättningar och den egna bedömningen. Således är det inte barnet som måste anpassa sig efter organisationens premisser utan respondenterna menar att de med sitt handlande ser till att organisationen anpassar sig efter barnet. Respondenterna skapar så tillvida en egen policy och lyckas hitta fungerande strategier som tillmötesgår både organisationens krav på effektivitet samt klientens behov (Evans & Harris, 2004, Swärd & Starrin, 2006).

(...) Vi är väldigt flexibla när vi lägger upp vårt arbete. Vi handläggare har fria att utforma det tillsammans med familjen, så jag brukar fråga hur familjen vill ha det. Vill de ses tidigt på morgonen, sent på eftermiddagen eller kanske när ungdomen har en håltimme eller en dag då de slutar tidigare. Detta för att inte störa i skolgången eller i arbetet för mycket. Det kan vara att man träffas här på förvaltningen eller att man träffas i hemmet. Vissa ungdomar har väldigt svårt att prata och sitta och titta i ögonen, då kör man en runda med bilen, tar en långpromenad, eller vad det nu kan handla om.
(Daniella)

Inte heller verkar respondenterna gå i fällan att skapa stereotyper av olika former av funktionsnedsättningar. De är alla medvetna om att ett barn med ADHD inte kan jämföras med ett annat barn med ADHD.

6 Sammanfattande diskussion

Syftet med studien var att belysa socialtjänstens arbete med barn med funktionsnedsättning som befaras fara illa. Frågeställningarna behandlar de orsaker respondenterna ser till att dessa barn är osynliga, hur arbetet ser ut samt är även ett försök till att klarlägga hur respondenterna använder sitt handlingsutrymme. Empirin har analyserats utifrån teorier om handlingsutrymme och accounts, med ansats att ge en djupare förståelse för hur de ser på problematiken, hur de handlar och inte handlar.

Respondenterna i vår studie bekräftar den bild som tidigare forskningen ger av barn med funktionsnedsättning som befaras fara illa. De berättar om svårigheter i arbetet med dessa barn; de hänvisar till såväl faktorer hos det enskilda barnet som till samarbetssvårigheter med andra myndigheter. Vad det gäller frågan om barnens osynlighet och orsaker till detta blir det tydligt för oss utomstående att respondenterna tenderar att skjuta ansvaret ifrån sig. Två olika accounts, som i kombination av varandra blir paradoxala, uttrycks; den ena ursikten hänvisar till en föreställning om ett välfungerande system där barnen redan har fullgott stöd och behöver därför inte utredas för behov av skydd. Den andra ursikten förekommer mer frekvent och är centrerad kring samarbetsproblem. Respondenterna pekar på okunskap och oförståelse för sitt arbete på socialtjänsten hos samverkanspartners samt även att de brister i sin anmälningsplikt. En annan faktor som försvårar hjälpen till barnen är att det är svårt att få myndigheter att axla sitt fulla ansvar för gruppen. Snarare än att se till att alla instanser bidrar med en viktig del av barnets välbefinnande och att alla måste hjälpas åt, blir det snarare en fråga om ekonomiska resurser. Det blir tydligt att barnen riskerar hamna mellan stolarna på grund av detta.

När barnen väl blir en fråga för socialtjänstens utredningsarbete så visar studiens respondenter ett professionellt och flexibelt förhållningssätt till målgruppen. De utnyttjar sitt handlingsutrymme väl och försäkrar sig om att barnet är i fokus. De anpassar sig efter barnets behov snarare än efter organisationens ramar. De ser sitt eget ansvar och hittar vägar till att lösa problem efter vad som är bäst för barnet. Respondenterna verkar tillsynes trygga i sin yrkesroll trots begränsad erfarenhet och utbildning i att utreda barn med funktionsnedsättning. Inställningen är att problem är till för att lösas och att svaret går att finna med hjälp av kollegor och experter på området. De poängterar vikten av ett respektfullt bemötande, visa hänsyn till barnets behov, arbeta förutsättningslöst och att aldrig ge sig.

Vi finner det oroväckande att den samlade erfarenheten av barn med funktionsnedsättning är så pass liten hos respondenterna. Antalet ärenden bör vara betydligt fler med tanke på den ökade risk som dessa barn löper enligt samlad forskning. De facto är mörkertalet stort och för att stävja denna tendens menar vi att samhället måste ta sitt ansvar; från den enskilde tjänstemannen till samhället i stort.

Under intervjuerna framkom bristande vetskap om vad exempelvis LSS-handläggare gör vilket inte gynnar de här barnen. Ingen kan kräva att alla ska kunna allt, dock är det bekymmersamt att intresset för andras arbete är så pass litet. Det finns dock goda exempel på handlingskraft där skapandet av projekt och annorlunda lösningar blivit framgångsrika. Det kan krävas ett kreativt och innovativt tankesätt för att inte bara göra ett gott arbete under utredningens gång utan också för att öka upptäckten av fall.

Vi efterfrågar en mer levande diskussion på berörda instanser för att de här barnen ska få en trygg uppväxt. För att kunna genomföra goda förändringar finns det behov av kunskap och forskning, vilket vi finner bedrivs i en allt för liten skala i Sverige. Vi efterlyser mer forskning kring denna grupp så att dessa barns situation uppmärksammas. Vi önskar ytterligare forskning kring bland annat riskfaktorer, utvecklande av professionellas arbetsmetoder, samtalsteknik, sambandet mellan funktionsnedsättning och övergrepp, möjlighet till förändring av organisationer för att bättre kunna överblicka hela barnets situation men framförallt efterfrågar vi större epidemiologiska undersökningar som kartlägger dessa barns situation. Detta för att bredda kunskapsfältet och ha en bas att utgå från i arbetet. Dessa barn förtjänar öronmärkt forskning och att betraktas som en enskild grupp. Att se dem som en del av ”gruppen barn” gör dem inte alltid rättvisa, det här en grupp med särskilda förutsättningar och behov som inte i alla hänseenden är som andra barn. Det är av stor betydelse att medvetandegöra och diskutera frågan, och genom att tala om vår syn på så väl funktionsnedsättning, barn och övergrepp som att erkänna att samhället brister i att fånga upp vår kanske mest utsatta grupp.

7 Referenser

- Andersson, Gunvor. (2002) "Utvecklingsekologi och sociala problem". I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.): *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Andersson, Gunvor & Swärd, Hans. (2008) "Etiska reflektioner". I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson- Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red.): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Aspers, Patrik. (2007) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. Malmö: Liber.
- Brottsförebyggande rådet. (2007) *Våld mot personer med funktionshinder: rapport 2007:26*. Stockholm: Brottsförebygganderådet information och förlag.
- Cooke, Pamela & Standen P.J. (2002) "Abuse and disabled children: hidden needs...?" *Child Abuse Review*. 11:1. 1-18.
- Dunér, A. & Nordström, M. (2006) "The discretion and power of street-level bureaucrats: an example from Swedish municipal eldercare" *European Journal of Social Work*. 9:4. 425-444.
- Egard, Hanna. (2011) *Personlig assistans i praktiken, beredskap, initiativ och vänskaplighet*. Diss. Lund: Lund.
- Egerlund, Tine. (2008) "Vinjettsudier". I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson- Lappalainen, Rosmarie & Jacobsson, Katarina (red.): *Forskningsmetodik för socialarbetare*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Evans, T. & Harris, J. (2004) "Street-Level Bureaucracy, Social Work and the (exaggerated) Death of Discretion" *British Journal of Social Work*. 34: 6. 871-895.
- FN. (1989). FN:s konvention om barnets rättigheter. (Elektronisk resurs) <http://www.unicef.se/barnkonventionen/barnkonventionen-i-olika-versioner/barnkonventionen-hela-texten> Tillgänglig: 2011-05-11.
- Frid, Birte & Norman, Gunilla. (2008) *Att utreda när barn far illa: en handbok om barnavårdsutredningar i socialtjänsten*. Stockholm: Gothia.
- Friis, Eva. (2003) *Sociala utredningar om barn en rättssociologisk studie av lagstiftningens krav, utredningarnas argumentationer och konsekvenser för den enskilde*. Diss. Lund: Lund.
- Hessle, Sven & Stenström, Nils & Sundell, Knut & Wåhlander, Eva. (2004) "Sociala barnavårdsutredningar" . I Andersson, Gunvor & Aron, Karin & Hessle, Sven & Holander, Anna & Lundström, Tommy (red.): *Barnet i den sociala barnavården*. Stockholm: Liber.
- Hill, Michael. (2007) *Policyprocessen*. Liber AB: Malmö.
- Howe, David. (2006) "Disabled children, maltreatment and attachment" *British Journal of Social Work*. 36:5. 743-760.
- Hoem Kvam, Marit. (2000) "Is sexual- abuse of children with disabilities disclosed? A retrospective analysis of child disability and the likelihood of sexual- abuse among those attending Norwegian hospitals" *Child Abuse & Neglect*. 24:8. 1073-1084.
- Janson, Staffan & Långberg, Bodil & Svensson, Birgitta. (2007) *Våld mot barn 2006-2007. En nationell kartläggning*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.
- Janson, Staffan. (2001) *Barn och misshandel - en rapport om kroppslig bestraffning och annan misshandel i Sverige vid slutet av 1900-talet*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Jergeby, Ulla. (1999) *Att bedöma en social situation. Tillämpning av vinjettmotoden*.

- Stockholm: Socialstyrelsen.
- Knutagård, Marcus. (2009) *Skälens fångar: hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar*. Diss. Lund: Lund
- Kvale, Steinar. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lundström, Tommy & Sunesson, Sune. (2006) Socialt arbete utförs organisationer. I Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lyman, Marvin och Scott, Stanford. (1968) "Accounts" *American Sociological Review*. 33:1. 46-62.
- Länsstyrelsen i Skåne län, (2007) *Kvalitet och rättssäkerhet I barnavårdsutredningar. En granskning av barnavårdsutredningar i Skåne län*. Malmö: Länsstyrelsen.
- Norström, Carl & Thunved, Anders. (2010) *Nya sociallagarna*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Oosterhoorn, Rebecca & Kendrick, Andrew. (2001) "No sign of harm: issues for disabled children communicating about abuse" *Child Abuse Review*. 10:4. 243-253.
- Rasmusson Bodil, Hyvönen Ulf och Mellberg Lina. (2004) *Utvärderingsmöten i BBIC. En studie av barns delaktighet och medbestämmande. Delrapport från utvärderingen av projektet Barns behov i centrum*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Runesson, Ingrid. (2005) *Liv, arbete och förändring: de första åren med kronisk ledgångsreumatism*. Lund : Lund diss.
- Smith, Peter M. (2010) "Disabled children and the Children Act 1989" *Journal of children's Services*. 5:3. 61-68.
- SOU 2001:72. *Barnmisshandel- att förebygga och åtgärda. Slutbetänkande av Kommittén mot barnmisshandel* Stockholm: Socialdepartementet.
- SOU 2008:77. *Möjlighet att leva som andra. Ny lag om stöd och service för vissa personer med funktionsnedsättning*. Stockholm: Socialdepartementet
- Socialstyrelsen (2006) *Grundbok i barns behov i centrum (BBIC)*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen (2010) *Barn som utsätts för fysiska övergrepp*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2010a) *Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa - barn och ungdomsversion*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Sohlberg, Peter. (2006) "Teorier och kunskapsbildning i socialt arbete". I Blom, Björn & Morén, Stefan & Nygren, Lennart (red.): *Kunskap i socialt arbete: om villkor, processer och användning*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Sullivan, Patricia M. & Knutson, John F. (1998) "The association between child maltreatment and disabilities in a hospital-based epidemiological study" *Child Abuse & Neglect*. 22:4. 2271-288.
- Sullivan, Patricia M. & Knutson, John F. (2000) "Maltreatment and disabilities: a population-based epidemiological study" *Child Abuse & Neglect*. 24:10. 1257-1273.
- Svensson, Kerstin & Johnsson, Eva & Laanemets, Leili. (2008) *Handlingsutrymme-utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Swärd, Hans & Starrin, Bengt. (2006) Makt och socialt arbete. I Meeuwisse, Anna & Sunesson, Sune & Swärd, Hans (red.): *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- UD. (2006) *Mänskliga rättigheter – konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: UD.
- Vetenskapsrådet (2011) "Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning" (elektronisk). Tillgängligt: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2011-04-23)
- Westcott, Helen L. & Jones, David P.H. (1999) "Annotation: The abuse of disabled children" *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 40:4. 497-506.
- Widerberg, Karin. (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1

Informationsbrev

Hej!

Vi är två socionomstudenter vid Socialhögskolan i Lund som skriver vår c- uppsats och nu ber vi om Er hjälp. Vår studie syftar till att belysa socialtjänstens arbete med barn med funktionsnedsättningar som misstänks fara illa. Enligt forskning löper barn med funktionsnedsättningar dubbelt så stor risk i jämförelse med barn utan funktionsnedsättning att utsättas för övergrepp. Gruppen beskrivs även som osynlig i samhället och det finns mycket att förbättra i arbetet med dessa barn.

Vi önskar att få tala med socialsekreterare och få deras syn på frågan. Vi kommer att presentera ett fiktivt case och ha en efterföljande intervju. Uppskattad tid för deltagandet är ca 60 minuter. Vi planerar att genomföra studien snarast möjligt. Deltagande socialsekreterare garanteras fullständig anonymitet och rätten att kunna dra sig ur under studiens gång. Materialet kommer endast att användas till uppsatsen. Ingen ersättning utgår, men uppskattning och intressanta diskussioner utlovas!

Vi hoppas att Ni vill ge Ert värdefulla bidrag till att öka kunskapen om dessa utsatta barn, barn som behöver uppmärksammas.

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar

Emma Ståhl, 070- ##### . Mailadress: emma.stahl.637@student.lu.se

Hanna Konnéus, 070-#####. Mailadress: hanna.konneus.285@student.lu.se

Maria Bangura Arvidsson, 046-#####, handledare

Bilaga 2

Vinjett

Du får ett samtal från Lasse som arbetar som omsorgsassistent på kommunens korttidsvistelse. Lasse är oroad för Johan, en elvaårig kille med ADHD och lindrigt begåvningshandikapp. Johan har varit beviljad korttidsvistelse utanför det egna hemmet enligt LSS 9 § p 6 i snart två år. Johans familj består mamma Anita, pappa Johnny, lillebror Kevin och lillasyster Isabell. Familjen bor i en hyreslägenhet i en förort till Mellanstad. Anita arbetar halvtid som vårbiträde på ett kommunalt äldreboende och Johnny arbetar skift inom den nedläggningshotade verkstadsindustrin på orten. Lillebror Kevin är under utredning hos Neuropsykiatriska teamet, för en misstänkt ADHD- problematik. Lasse berättar under ert samtal att Johan har haft blåmärken på sin kropp, bland annat på rygg och mage när han har kommit till korttidsvistelsen vid ett flertal tillfällen på senare tid. Både Johan och hans föräldrar har gett förklaringar till blåmärkena, t.ex. att Johan har varit oaktsam i lekar. Personalen finner dock inte detta trovärdigt, dels för att antalet blåmärken är anmärkningsvärd samt att de inte känner igen beskrivningen att Johan är så pass oaktsam i lek att han gör sig illa. Johan har även de senaste gångerna gett uttryck för att inte vilja åka hem efter helgvistelsen, klagat på magont och varit ängslig berättar Lasse. Lasse känner sig villrådig, han är oroad för Johan och frågar dig om råd.

Bilaga 3

Intervjuguide

Bakgrundsvariabler

- Ålder
- Hur länge har du varit anställd på din nuvarande arbetsplats?
- Var har du tidigare varit anställd?
- Vad har du för utbildning?

Organisation

- Hur är din arbetsplats organiserad? Vem gör vad?
- Kan du beskriva dina arbetsuppgifter?
- Kan du berätta om hur er enhet går tillväga vid en anmälan enligt SOL 11:1? Beskriv processen.

Det fiktiva fallet

- Hur resonerar du när du får denna information?
- Vad är din uppgift i denna konkreta situation?
- Vad är det första du gör?

- avvaktar
- förhandsbedömer
- bedömer
- utser en handläggare
- beslutar om insats
- kontaktar vårdnadshavare

- Motivera ditt val
- Om du öppnar en utredning, när gör du det? På vilket eller vilka av barnen?
- Om du tar kontakter, vilka kontakter är det?
- Vem är i fokus för utredningen?
- Hur ser du på Johans funktionsnedsättning?
- Johan har redan insatser enligt LSS, hur påverkar det ditt beslut?

Samverkan

- I detta eller liknande fall, skulle du söka råd hos dina kollegor eller andra möjliga instanser?
- Inverkar barnets funktionsnedsättning på vilka kontakter du tar?

Tidigare erfarenhet av barn med funktionsnedsättning:

- Har du kommit i kontakt med den här problematiken tidigare?
- Hur agerade du då?
- Upplevde du några svårigheter?
- Har du fått någon utbildning i hur man bemöter barn med funktionsnedsättningar?
- Vad anser du vara det viktigaste när man handlägger liknande fall?

Funktionsnedsättningar

- Vad är din definition av funktionsnedsättning?
- Vilken form av funktionsnedsättning har du mest respektive minst erfarenhet av?
- Gruppen barn med funktionsnedsättning beskrivs som osynlig och svår att nå för socialtjänsten, vad är dina tankar om det? Möjliga orsaker?
- Vad anser du kan förbättras och vad skulle du personligen vilja se för förändringar?
- Vad har du för tankar om barn med funktionsnedsättnings livssituation och förutsättningar?

Kunskap

- Anser du din kunskap inom området som tillräcklig? Motivera
- Om du hade fått önska; vilka ytterligare resurser eller kunskaper hade du velat ha när du ska handlägga ett sådant här fall?